OTİSTİKLERE YÖNELİK KÖTÜ MUAMELE, ŞİDDET VE CEZASIZLIK İZLEME RAPORU

DROITS EUROMED RIGHTS

DENİZLİ OTİZM DERNEĞİ

Denizli Otizm Derneği Hakkında

Denizli Otizm Derneği (DOD), 2 Nisan 2014 tarihinde, Denizli'de yaşayan ve otistik çocuğu olan aileler tarafından kurulmuş, hak mücadelesi temelli ve savunuculuk odaklı bir sivil toplum örgütüdür. DOD'un amacı otistiklerin insan hak ve onuruna yakışır bir hayat sürmesini desteklemektir. Temel ilkeleri; katılımcılık, fayda yaratma, şeffaflık, çözüm odaklılık, ayrımcılık karşıtlığı, hesap verebilirlik ve sürdürülebilirliktir.

Yerelde otistiklere ve ailelerine eğitsel rehberlik, hukuki rehberlik ve aile danışmanlığı desteği sunan DOD, ulusal çapta otizmle ilgili politikaların belirlenmesi konusunda Türkiye Otizm Meclisi (TOM) ile birlikte çalışır. TOM, Engelli Çocuk Hakları Ağı (EÇHA), Ayrımcılığa Karşı Ağ, Çocuğa Karşı Şiddeti Önleme Ortaklık Ağı ve Denge Denetleme Ağı üyesi olan DOD, TOM Yürütme Kurulu'nda ve merkezi Brüksel'de bulunan Autism Europe Yönetim Kurulu'nda görev almaktadır. DOD, Türkiye'den Autism Europe üyesi olan ilk ve tek dernektir.

Otistiklere Yönelik Kötü Muamele, Şiddet ve Cezasızlık İzleme Raporu

Künye

Rapor Yazarı

Dudu Karaman Dinç, M. Bilge İnci

Katkı verenler

Burcu Bilik, Elif Ceren Pehlivan, Nejat Taştan

Nisan 2026

www.denizliotizm.org

denizliotizmdernegi@gmail.com

Bu yayın EuroMed Rights'ın finansal desteğiyle üretilmiştir. İçeriğinden yalnızca Denizli Otizm Derneği (DOD) sorumludur ve hiçbir şekilde Euromed Rights'ın görüşlerini yansıtmamaktadır.

SUNUŞ

Denizli Otizm Derneği olarak sahada edindiğimiz deneyimler bize engelli bireylerin maruz kaldığı hak ihlalleri arasında şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının ciddi boyutlarda olduğunu gösterdi. Bu tespitimize rağmen yaşanan ihlallerin toplumun geniş kesimleri tarafından yeterince görünür olmaması da bir gerçekliktir. Otistiklerin yaşadığı ayrımcılık, kötü muamele ve şiddete ilişkin basına yansıyan haberler ile takip ettiğimiz davalarda karşılaştığımız tablo, dernek olarak harekete geçmemize neden oldu.

Öğrencilerine şiddet uygulayan eğitimcilerin çoğu zaman tutuksuz yargılanması, kurumların olayları gizleme eğilimi göstermesi, bakım merkezleri ve eğitim kurumlarında yaşanan ağır ihlallerin ancak ailelerin uzun mücadelesi ya da güvenlik kamerası görüntüleri ortaya çıktığında görünür hale gelmesi; bu alanda bir izleme çalışmasına ihtiyaç olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Bir başlangıç olan çalışmamızı medya taraması, dava izleme ve vaka analizleri ile gerçekleştirmeyi uygun bulduk.

Medyada engellilik alanındaki haberlerin çoğunlukla yardım faaliyetleri, bireysel başarı hikâyeleri ya da hizmet tanıtımları üzerinden ele alındığını, engellilere yönelik şiddet, kötü muamele ve insan hakları ihlallerinin ise sınırlı ölçüde yer aldığını tespit ettik. Oysa bu raporda yer alan vakalar, yaşam hakkından adalete erişime kadar birçok temel hakkın ihlal edildiğini göstermektedir. Fiziksel şiddet, bağlama, izolasyon, sürükleme, ihmale bağlı ölüm ve kötü muamele örnekleri yalnızca bireysel suçlar değil; aynı zamanda etkili denetim mekanizmalarının eksikliğini ve kamu otoritelerinin koruma yükümlülüklerini yeterince yerine getirmediğini ortaya koyan yapısal sorunlardır.

Bu rapor, yalnızca tekil olayların kaydı değil, aynı zamanda otistik bireylerin insan hak ve onuruna uygun bir yaşam sürme hakkına yönelik tehditlerin görünür kılınması için hazırlanmış bir izleme çalışmasıdır. Basına ve yargıya yansıyan olayların, yaşanan ihlallerin yalnızca görünen kısmı olduğunu; özellikle kapalı kurumlarda ve bakım alanlarında çok daha fazla vakanın görünmez kaldığını unutmamak gerekir. Raporda yer alan veriler hem sınırlı hem de “buzdağının görünen yüzü”dür.

Bu raporun hazırlanma sürecine verdikleri destek için EuroMed Rights’a, İnsan Hakları Ortak Platformu’na, izledikleri davalara ilişkin bilgi paylaşımında bulunan sivil toplum örgütlerine, otistiklere ve ailelerine çok teşekkür ederiz. Dileriz ki bu rapor, otistik bireylerin maruz bırakıldığı işkence, kötü muamele, şiddet ve cezasızlık uygulamalarının görünür hale gelmesine, kamu kurumlarının hesap verebilirliğinin güçlenmesine, otistiklerin insan hak ve onuruna uygun bir yaşam sürmesine katkı sağlar.

Denizli Otizm Derneği Yönetim Kurulu

İÇİNDEKİLER

01. GİRİŞ 3

Yöntem 6

02. MEDYA TARAMA VE HABER ÖRNEKLERİ 8

Yaşam Hakkı İhlali Haberleri 9

- Haber 1: “Otizmli Uğur Yıldırım'ın öldüğü bakım merkezinde 100'den fazla ihmal ve istismar” 9
- Haber 2: “Niğde'de koruma altındaki çocuk öldü, 16 personel görevden uzaklaştırıldı.” 10
- Haber 3: “Otizmli çocuk bakımevinde öldü.” 10
- Haber 4: “Yerlerde sürüklenip üstüne oturulan otizmli genç öldü: Bakımevinde kan donduran vahşet” 11
- Haber 5: “Oğuzcan hücrede ölüme terk edildi, kalabilir diyen doktor beraat etti” 12
- Haber 6: “Otizm merkezinde ölümcül ihmal” 12

Kötü Muamele, İstismar ve Şiddet Haberleri 13

- Haber 1: “Otizmli öğrenciyi merdivenden iten okul müdürü tutuklandı” 13
- Haber 2: “Otizmli çocuğun ailesinden ‘eğitmeni darbetti’ iddiası” 14
- Haber 3: “Düzce’de otizmli öğrenciye şiddet iddiasına soruşturma” 14
- Haber 4: “Down sendromlu öğrenciye şiddet uygulamakla suçlanan öğretmenin yargılamasına başlandı” 15

Medya Tarama ve Haber Analizi Sonuçları 16

Uluslararası Sözleşmeler Işığında Hak İhlalleri Analizi 16

03. OTİSTİKLERE YÖNELİK KÖTÜ MUAMELE, ŞİDDET VAKALARINDA HUKUKİ DEĞERLENDİRME 20

- Vaka -1: Beylikdüzü Özel Menekşe Bakım Merkezi-U.Y 21
- Vaka-2: Niğde Engelsiz Yaşam Merkezi 23
- Vaka -3: Karşıyaka Oçem’de Şiddet ve Kötü Muamele 28
- Vaka-4: Mağdur S.G (Bakımevi İstismar Vakası) 32

04. SONUÇ VE ÖNERİLER 36

KISALTMALAR

ASHB: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BAM: Bölge Adliye Mahkemesi
BM: Birleşmiş Milletler
CMK: Ceza Muhakemesi Kanunu
ÇHS: Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme
DOD: Denizli Otizm Derneği
EHS: Engelli Haklarına ilişkin Sözleşme
HAGB: Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması
MEB: Millî Eğitim Bakanlığı
RAM: Rehberlik Araştırma Merkezi
STÖ: Sivil Toplum Örgütü
T.C.: Türkiye Cumhuriyeti
TOM: Türkiye Otizm Meclisi

1

GİRİŞ VE YÖNTEM

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre 2025 yılı itibarıyla dünya genelinde küresel nüfusun yüzde 16'sını oluşturan yaklaşık 1,3 milyar insan önemli bir fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan engellilerdir.[1] Bu aynı zamanda dünyadaki her altı kişiden birinin engelli olduğu anlamına gelmektedir.

Aile Sosyal ve Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından açıklanan Nisan 2023 verilerine göre Ulusal Engelli Veri Sisteminde kayıtlı ve hayatta olan engelli sayısı; 1.414.643'ü erkek, 1.097.307'si kadın olmak üzere 2.511.950'dir. Ağır engeli olan kişi sayısı 775.012 olarak bildirilmiştir.[2] ASHB tarafından oluşturulan internet sitesinde ise her 36 çocuktan 1'inin otizmli olduğu ifadesine yer verilmiştir.[3]

Türkiye'deki engel gruplarına göre ayrıştırılmış veriler sınırlı olarak mevcuttur. Kanıt temelli savunuculuk için Türkiye'de engellilerin yaşadığı sorunların boyutlarını gözler önüne seren araştırma ve izleme çalışmalarına ihtiyaç vardır. Bu kanıtlar toplumun engelli sorunlarına karşı ilgi ve duyarlılığının artmasının yanı sıra devletin engelli sorunlarının çözümü yönünde politikalar geliştirme ihtiyacını da net olarak ortaya koyacaktır.

Ülkemizdeki engelli bireylerin hakları Anayasa ve ilgili kanunların yanı sıra Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle de güvence altına alınmıştır. Türkiye, Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına Dair Sözleşme (EHS), Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS), İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne (UNCAT) taraftır.

Uluslararası sözleşmelerde engelli bireyler ve ailelerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesini sağlayacak politika ve hizmetlerin geliştirilmesi konusundaki ana sorumlunun taraf devletler olduğu açıkça ifade edilmiştir. Dolayısıyla, engelli bireylerin ve ailelerinin eşit bir yurttaş olarak haklarını kullanabilmelerini sağlayacak kamu politikalarının oluşturulması, eylem planlarının yapılması ve uygulanması bir gerekliliktir.

Türkiye'de engellilik alanında faaliyet gösteren STÖ'ler genellikle yardım ya da hizmet odaklı çalışmalar yapmaktadır. Bu alanda hak temelli çalışan dernek sayısı oldukça azdır. Otizm alanında kanıt temelli savunuculuk amacıyla, izleme çalışmaları yapmak Denizli Otizm Derneği (DOD)'un ana hedefleri arasında yer almaktadır.

[1] https://www.who.int/health-
[2] https://aile.gov.tr/media/135432/eyhgm_istatistik_bulteni_nisan_23.pdf
[3] https://otizm.gov.tr/

Türkiye'de otizmli bireylerin eğitimde yaşadığı ayrımcılıklarla ilgili insan hakları odaklı ilk rapor, "Eğitimde Ayrıştırılan Otizmliler ve Çözüm Önerileri Raporu"[4] DOD tarafından hazırlanmıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'ne ülkemizdeki otistik çocuklarla ilgili ilk alternatif rapor da DOD tarafından sunulmuş ve Komite'nin Cenevre'de gerçekleştirdiği ön oturum toplantısına katılım sağlanmıştır. Evrensel Periyodik İnceleme (EPİ) 4. Döngü süreci kapsamında da otizmlilerin yaşadığı sorunlarla ilgili alternatif rapor da derneğimiz tarafından sunulmuştur.

DOD, 6 Şubat 2023'te yaşanan ve 50 binden fazla kişinin hayatını kaybettiği Kahramanmaraş merkezli olan ve 11 ili etkileyen depremin ardından otistiklerin ve ailelerinin deprem sırasında ve sonrasında yaşadıklarını inceleyen ve doğrudan otistikleri kapsayan ilk saha raporunu hazırlamıştır. "Depremzede Otistikler İçin Hareket Geç"[5] isimli bu rapor, deprem bölgesindeki otistiklerin ve ailelerinin eğitim, sağlık, barınma vb. alanlarda yaşadıkları sorunlara ve uğradıkları ayrımcılığa odaklanan tek rapordur.

"II. Otizm Eylem Planı Odağında Denizli'de Sağlık Hakkının İzlenmesi Raporu'nu"[6] 2025 yılında hazırladık. Bu raporda otistik çocukların da sağlık hakkıyla ilgili yaşadıkları ihlaller ve ayrımcılık gözler önüne serilmektedir. 2023-2030 yıllarını kapsayan Otizm Eylem Planı'nın izlenmesi için Türkiye Otizm Meclisi ile birlikte çalışmalarımız devam etmektedir. [7]

[4]https://www.denizliotizm.org/yayinlarimiz/egitimde-ayristirilan-otizmliler-ve-cozum-onerileri-208
[5]https://www.denizliotizm.org/yayinlarimiz/denizli-otizm-dernegi-deprem-raporu-cikti-196
[6]https://www.denizliotizm.org/yayinlarimiz/ikinci-otizm-eylem-plani-odaginda-otistiklerin-saglik-hakkinin-denizli-de-izlenmesi
[7]https://drive.google.com/file/d/1a2Duy5UUkIHaEBnoFIqVsM7QsDx10bQJ/view

Yöntem

Bu rapor, medyaya yansıyan haberlerden, olanaklar ölçüsünde ulaşılabilen mahkeme kararlarından elde edilen diğer veri ve belgelerden ve STÖ'lerden alınan bilgiler derlenerek hazırlanmıştır. Türkiye'deki otistiklerin yaşadığı işkence, kötü muamele ve şiddetin yanı sıra cezasızlığın da görünür hale gelmesine, otistiklerin insan hak ve onuruna uygun bir yaşam sürmesine katkıda bulunmak amacıyla hazırlanan bu raporun temel hedeflerinden biri, bu alanda çalışan tüm kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra STÖ'lere ve konuya taraf farklı kesimlere projeksiyon sunmaktır.

Medya takip hizmeti kapsamında, 01.01.2023 ve 06.04.2026 tarihleri arasında, anahtar kelimelerle tarama yapılmıştır. Belirlenen anahtar kelimeler şunlardır: Otizm, otizmli, otistik, otizmliye darp, otizmliye şiddet, engelli, engelliye şiddet, bakım evinde şiddet, okulda şiddet. Taranan kaynaklar ise Anadolu Ajansı, Demirören Haber Ajansı, İhlas Haber Ajansı ve Bianet'tir. Taranan haberlerin içerikleri tespit edilip gözden geçirilmiş ve örnek teşkil edebilecek bazı haberlere bu raporda yer verilmiştir.

Türkiye medyasında hak eksenli haberler yerine ihlalleri istisna olarak gören ve sorumluluk silsilesini görmeyen bir yaklaşım yaygındır. Medya organları genellikle haber ajansları tarafından yapılan haberleri kullanmaktadır. Bu amaçla en yaygın kullanılan haber ajansları ve hak temelli habercilik konusundaki örneklerle öne çıkan ve engellilere yönelik haberlere sıklıkla yer veren Bianet tarama çalışması kapsamına alınmıştır. Bu mecralarda yer almayan haberlerin tespit edilmesi amacıyla da yapay zekâ desteğiyle daha genel bir tarama yapılmıştır.

Adli yargı ve idare kurumlarının kayıt sistemlerinde otistiklere ve diğer engel gruplarındaki bireylere yönelik suç-ceza istatistiklerini konu alan özel bir veri tabanı mevcut değildir. Bu nedenle yaşanan vakaların tespit edilebilmesi amacıyla, STÖ'ler tarafından izlenen davalara yönelik vaka incelemelerinin yanı sıra medya taraması gerçekleştirilmesi de destekleyici bir yöntem olarak seçilmiştir. Kamu kurumlarının kimi hallerde veri paylaşımından kaçınabildiği bilinen bir gerçektir. Bakımevi, eğitim kurumları vb. kamusal mekânlarda yaşanan olayların görünür olmasının kurumun kamuoyu nezdindeki itibarını sarsacağı düşüncesi, vakalarının ortaya çıkmasının önündeki en büyük engeller arasında yer almaktadır.

Bu çalışmada ortaya konulan verilerin buzdağının sadece küçük bir bölümünü olduğunu anımsatmak isteriz. Araştırmamızın öznesi olan otistikler kendini ifade etme konusunda kısıtlılıklara sahip olan insanlardır. Pek çoğunun sözel ifadesinin olmaması ya da çok sınırlı olması da yaşananların bilinmemesinin bir başka sebebidir. Bu durumda ancak adli makamlara, hastanelere ya da medyaya yansıdığı durumda olaylar görünür hale gelmektedir.

2

MEDYA TARAMA VE HABER ÖRNEKLERİ

Engelli bireylere yönelik şiddet, istismar ve kötü muamele olayları hakkında basına yansıyan haberlerin tespiti, yaşananların görünür hale gelmesi açısından çok önemlidir. Çünkü basın yayın organları, ülke genelinde engellilerin yaşadıkları olayların tümüne olmasa da en azından tespit edebildiği olaylara, iddia savcılık aşamasındayken ya da mahkeme karar aşamalarında yer vermektedir. Bu durum veri-kayıt sisteminden kaynaklanan boşluğu bir ölçüde de olsa doldurmaktadır. Bu kapsamda raporumuz için medya takip şirketi tarafından taranan haberlerin belirlenen bağlama uygun olanlar değerlendirilmesi yaşanan olumsuz durumların tespiti açısından önemli rol oynamıştır.

TOHAD tarafından hazırlanan "Engelli Bireylere Yönelik Kötü Muamele, Şiddet ve İstismar Olayları İzleme Raporu-2016"[8] isimli yayın da özellikle zihinsel engel grubundaki bireylerin ve otistiklerin diğer engel gruplarına göre daha fazla istismara uğradığını ortaya koymuştur.

Bu raporun hazırlık aşamasında medya takip hizmeti alınarak 2023 Ocak ayından 2026 Mart ayına kadar Anadolu Ajansı, Demirören Haber Ajansı, İhlas Haber Ajansı ve Bianet'te yayımlanan engellilik ile haberler taranmıştır. Otizm, otizmli, otistik, otizmliye darp, otizmliye şiddet, engelli, engelliye şiddet, bakım evinde şiddet, okulda şiddet ifadeleri anahtar kelimeler olarak belirlenmiştir. Bu kelimelerin geçtiği 20.190 haber tespit edilmiştir. Bu haberler gözden geçirilerek araştırmanın konusu kapsamındaki bazı örnekler seçilerek bu haberlere raporda özet olarak yer verilmiştir. Haberlerde bir olayın birden fazla yayında yer aldığı görülmüştür. Yapılan değerlendirmede, otistiklerin ve engellilerin maruz bırakıldığı şiddet, istismar, kötü muamele ve cezasızlık olaylarını konu alan haber sayısı oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Haberlerin daha çok yardım, hizmet, tanıtım ya da engellilerin başarı hikâyeleri şeklinde kümelendiği tespit edilmiştir.

Otizmle ilgili basına yansıyan haberlerde yer alan fotoğrafların büyük bölümünde mahremiyetin gizliliği, masumiyet karinesi vb. durumlara dikkat edilmediği gözlenmiştir. Fail ya da mağdurun açık kimlik bilgileri, yüzü ve daha birçok detaylı bilgi haberlerde yer almıştır. Yaşam hakkı ihlali haberlerinin yanı sıra kötü muamele, şiddet ve istismar ile ilgili haberlerden örnekler bulunmaktadır.

[8]https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/engelli-bireylere-yonelik-fiziksel-cinsel-siddet-istismar-ve-kotu-muamele-olaylari-izleme-raporu-2016.pdf

Yaşam Hakkı İhlali Haberleri

Haber 1: "Otizmli Uğur Yıldırım'ın öldüğü bakım merkezinde 100'den fazla ihmal ve istismar"[9] başlıklı haber, bakım merkezinde sistematik ihmal ve istismarın bulunduğunu, bunun bir ölüme yol açtığını ve buna rağmen henüz tutuklama yapılmamasının tartışma yarattığını anlatıyor. Haberin özeti şöyledir (26.02.2026):

- İstanbul'daki Özel Mor Menekşe Bakım Merkezi'nde kalan otizmli Uğur Yıldırım, 2024'te şüpheli şekilde hayatını kaybetti. Ölüm nedeninin normal dozun yaklaşık 30 katı ilaç verilmesine bağlı zehirlenme olduğu belirlendi.
- Olayla ilgili 9 personel hakkında "olası kastla öldürme", "kasten yaralama" ve "suçu bildirmeme" suçlarından dava açıldı; ancak hiçbiri tutuklanmadı.
- Kamera kayıtları ve raporlar, merkezde kalan engellilere yönelik 100'den fazla ihmal ve istismar vakası olduğunu ortaya koydu.
- Tespit edilen ihlaller arasında fiziksel şiddet (boğaz sıkma, sürükleme, darp), kilitleme, tehdit ve aşağılayıcı davranışlar, müdahale etmeme (kriz, yaralanma vb.), engelliler arası şiddete göz yumma, ilaçların yanlış kullanımı ve ağır ihmal gibi çok ciddi uygulamalar yer aldı.

Avukatlar hem olayın aydınlatılmasını hem de sanıkların tutuklanmasını ve ağır cezalar verilmesini talep etmektedir. Ortaya çıkan gelişmeler bakım merkezlerinde denetim eksikliği tartışmasını yeniden gündeme getirmiştir. Bu haber, olaylarda adı geçen bakım merkezinde sistematik ihmal ve istismarın bulunduğunu, bunun bir ölüme yol açtığını ve buna rağmen henüz tutuklama yapılmamasının tartışma yarattığını aktarmaktadır.

[9]https://bianet.org/haber/otizmli-ugur-yildirim-in-oldugu-bakim-merkezinde-100-den-fazla-ihmal-ve-istismar-317103#google_vignette

Haber 2: "Niğde'de koruma altındaki çocuk öldü, 16 personel görevden uzaklaştırıldı." [10] başlıklı haber Niğde Engelsiz Yaşam ve Rehabilitasyon Merkezi'nde 2024 yılının sonlarında meydana gelen olayda, koruma altındaki 9 yaşındaki bir engelli çocuğun hayatını kaybetmesini aktarmaktadır. Olayın ardından yürütülen soruşturmalarda merkeze yönelik ağır ihmal ve işkence iddiaları gündeme gelmiştir. Olayla ilgili temel gelişmeler şunlar:

- **Ölüm Nedeni ve Şiddet İddiaları:** İlk raporlarda çocuğun rahatsızlanarak öldüğü belirtilse de, Hürriyet gazetesi ve CHP Milletvekili Aylin Nazlıaka tarafından aktarılan bilgilere göre, kamera kayıtlarının incelenmesi sonucunda personelin engelli çocuklara karşı fiziksel şiddet ve kötü muamele uyguladığı tespit edilmiştir.
- **Adli ve İdari İşlemler:** Niğde Valiliği ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından başlatılan soruşturma kapsamında, merkezin müdürü de dahil olmak üzere toplam 16 personel görevden uzaklaştırılmıştır.
- **Tutuklamalar:** Gözaltına alınan personelden 14'ü, merkezde kalan diğer çocuk ve yetişkinlere yönelik "kötü muamele" ve "işkence" suçlamalarıyla tutuklanmıştır.
- **Mağduriyetler:** Soruşturma derinleştirildiğinde, sadece hayatını kaybeden çocuğun değil, merkezde kalan 15 çocuk ve bir yetişkinin de sistematik olarak şiddete maruz kaldığı ortaya çıkmıştır.

Haber 3: "Otizmli çocuk bakımevinde öldü."[11] başlıklı haberde bir otizmli çocuğun bakım merkezinde şüpheli ölümü ve sonrasında etkin bir yargı süreci yürütülmemesi ele alınmıştır.

Haberin özeti şöyledir: İstanbul'da %95 otizm tanısı olan 17 yaşındaki H.T., ailesi tarafından kısa süreliğine özel bir bakım merkezine yerleştirildi. Çocuk, bakım merkezinde kaldığı süre içinde fenalaştı ve hastaneye kaldırıldı, ancak hayatını kaybetti. Aile, çocuklarının ölümünün ihmal, kötü bakım koşulları ve yetersiz müdahale sonucu gerçekleştiğini öne sürdü ve sorumlular hakkında şikâyetçi oldu. Ancak yürütülen soruşturma sonucunda savcılık "kovuşturmaya yer olmadığına" karar verdi; yani olayla ilgili cezai işlem yapılmadı.

[10] https://www.dha.com.tr/politika/nigdede-koruma-altindaki-cocugun-olumune-iliskin-iddialara-bakanliktan-aciklama-2535496
[11] https://bianet.org/haber/otizmli-cocuk-bakimevinde-oldu-299755

Haber 4: "Yerlerde sürüklenip üstüne oturulan otizmli genç öldü: Bakımevinde kan donduran vahşet" başlıklı haberde. İstanbul'da özel bakım merkezinde kalan bir gencin şüpheli ölümü ve buna eşlik eden ağır şiddet ve ihmal iddiaları anlatılıyor.

- Özel bakım merkezinde kalan 20 yaşındaki otizmli Mehmet Eres hayatını kaybetti. Ölüm ilk başta "doğal" olarak kaydedildi ancak aile durumdan şüphelenerek inceleme talep etti.
- Güvenlik kamerası görüntülerinde, bakıcıların gence **şiddet uyguladığı, yere yatırıp sürüklediği ve üzerine oturduğu** tespit edildi. Aile, bu muamelenin ölümüne neden olduğunu savundu.
- Ayrıca gencin zaman zaman **sandalyeye bağlandığı ve kötü muameleye maruz kaldığı** öne sürüldü. Bakım merkezinin olayla ilgili **yanıltıcı bilgiler verdiği** iddia edildi.

"**Otizm STK'leri ve aileler Mehmet Eres için bugün meydanlarda" [12]** başlıklı Bianet'te yer alan haberde Eres'in şüpheli ölümü sonrası, otizm STK'ları ve ailelerinin Türkiye genelinde protestolar düzenlediği hem olayın aydınlatılmasını hem de bakım sistemi yerine daha nitelikli destek modellerinin geliştirilmesini talep ettikleri aktarılıyor. Haberin özeti şöyledir:

- Otizm alanında çalışan sivil toplum kuruluşları (STK'lar), aktivistler ve aileler, otizmli Mehmet Eres'in şüpheli ölümü üzerine **Türkiye genelinde eylem çağrısı yaptı.**
- Eylemler, Türkiye Otizm Meclisi çağrısıyla aynı gün ve saatte farklı şehirlerde **meydanlarda ve adliye önlerinde basın açıklaması** şeklinde gerçekleştirildi.
- İstanbul'daki açıklama, olayın yaşandığı yer olan Büyükçekmece'deki adliye önünde yapıldı.
- Açıklamalarda, Mehmet Eres'in kaldığı bakımevinde kötü muameleye ve işkenceye maruz kaldığı iddiası vurgulandı ve sorumluların cezalandırılması istendi.
- STÖ'ler ayrıca mevcut bakımevi sistemini eleştirerek, otizmli bireyler için nitelikli eğitim, **destekli yaşam ve bağımsız yaşam olanaklarının artırılması gerektiğini** dile getirdi.

[12]https://www.dha.com.tr/politika/nigdede-koruma-altindaki-cocugun-olumune-iliskin-iddialara-bakanliktan-aciklama-2535496

Haber 5: "Oğuzcan hücrede ölüme terk edildi, kalabilir diyen doktor beraat etti" [13] başlıklı haber, sağlık durumu ağır olan engelli bir mahpusun hücreye konulması sonucu hayatını kaybettiğini, sorumlu olduğu iddia edilen doktorun ise mahkeme tarafından aklandığını ifade ediyor. Habere göre olayın özeti şöyle:

- Epilepsi hastası ve zihinsel engelli olan Oğuzcan Gürbüzer, cezaevinde disiplin cezası nedeniyle **hücreye (tek kişilik odaya)** konuldu.
- Hücredeyken nöbet geçirdi ve hayatını kaybetti; ailesi bunun **ihmal sonucu "ölüme terk edilme"** olduğunu savunuyor.
- Oğuzcan'ın bu koşullarda hücrede kalabileceğine dair rapor verdiği iddia edilen doktor hakkında "görevi kötüye kullanma" suçlamasıyla dava açıldı.
- Ancak mahkeme, doktorun **beraatine** karar verdi.
- Aile bu karara karşı çıkarak **itiraz sürecini başlattı.**

Haber 6: "Otizm merkezinde ölümcül ihmal" [14] başlıklı haberde Sakarya'da devlete bağlı bakım merkezinde kalan %88 otizmli Abdülkerim Musti'nin, bakımsızlık, **kötü hijyen ve ilgisizlik nedeniyle hastalandığı** ve sonrasında hayatını kaybettiği iddiaları aktarılıyor.

- Zatürre teşhisi konulan Musti, hastaneye kaldırıldı ve yoğun bakımda tedavi görürken **hayatını kaybetti.**
- Aile, kendilerine zamanında bilgi verilmediğini ve müdahalenin geciktiğini belirterek olayda **ciddi ihmal olduğunu** savundu.
- Anne, oğlunun uzun süredir kilo kaybettiğini ve durumunun kötüleştiğini ifade ederek, "Zamanında müdahale edilseydi böyle olmazdı," dedi.
- Kurumda hijyen sorunları olduğu ve personelin görevini yerine getirmediği iddiaları da dile getirildi.
- Öte yandan bakım merkezi yönetimi, hastanın önceden sağlık sorunları olduğunu, gerekli müdahalelerin yapıldığını ve sürecin takip edildiğini açıkladı.

Musti'nin hayatını kaybetmesinin ardından Türkiye Otizm Meclisi ve Otizm Konfederasyonu üyeleri Sakarya'daki merkezin önüne giderek basın açıklaması yaparak hem sistemsel sorunlara dikkat çekti hem de insan hak ve onuruna uygun hizmetler talep ettiklerini tekrar dile getirdiler. Otizm alanında faaliyet gösteren çatı örgütler arasında en fazla üyeye sahip olan ve hak temelli yaklaşımıyla öne çıkan TOM, konunun takipçisi olacağına yönelik açıklamaları sosyal medya hesaplarında da paylaştı.

[13] https://www.evrensel.net/haber/564208/oguzcan-hucrede-olume-terk-edildi-kalabilir-diyen-doktor-beraat-etti
[14] https://www.birgun.net/haber/otizm-merkezinde-olumcul-ihmal-619589

KÖTÜ MUAMELE, İSTİSMAR VE ŞİDDET HABERLERİ

Haber 1: "Otizmli öğrenciyi merdivenden iten okul müdürü tutuklandı"[15] başlıklı haber, Manisa'nın Turgutlu ilçesinde 13 yaşındaki otizmli bir öğrencinin okul müdürü tarafından merdivenlerden itilmesine ilişkin olayı konu alıyor.

Haberin özeti şöyle: Olay 5 Kasım 2025 tarihinde bir ortaokulda meydana geldi. Matematik öğretmeninin sınıfta olmayan öğrencileri çağırmak için gönderdiği otizmli öğrenci, merdivenlerde okul müdürü B.G. ile karşılaştı. Güvenlik kamerası görüntülerine göre müdür, çocukla herhangi bir konuşma yapmadan öğrenciyi merdivenlerden itti. Öğrenci yaralanmasına rağmen müdür tarafından ambulans çağrılmadı ve ilk yardım yapılmadı. Çocuk kendi imkânlarıyla eve döndü ve durumu annesine anlattı.

- Anne, oğlunun eve üstü başı toz içinde ve kolu ile başını tutarak geldiğini söyledi. Olayı öğrendikten sonra okulun güvenlik kayıtlarını izledi ve jandarmaya başvurarak şikâyetçi oldu. Müdür hakkında daha önce de oğluna kötü davrandığı gerekçesiyle defalarca Millî Eğitim Bakanlığı'na şikâyette bulunduğunu belirtti.
- Yılmaz Tunç, olayın ardından Turgutlu Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından derhâl soruşturma başlatıldığını açıkladı. Okul müdürü gözaltına alındı. Mahkeme, müdürü "kendisini savunamayacak yaştaki çocuğu kasten yaralama" suçundan tutukladı.

Yukarıdaki haberde okul müdürünün tutuklandığı belirtilirken, aşağıda yer alan **"Otizmli öğrenciyi merdivenden iten okul müdürü tahliye edildi: Küfür ederek kendisini geriye doğru itti, dengesini kaybedip düştü.''[16]** başlıklı habere göre müdür ilk duruşmada tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

- **Tahliye Kararı:** Kasım 2025'te "kendisini savunamayacak durumda olan çocuğu kasten yaralama" suçundan tutuklanan okul müdürü B.G., ilerleyen süreçte (Aralık 2025 sonu itibarıyla) tutuksuz yargılanmak üzere **tahliye edilmiştir.**
- **İdari Durum:** Olayın hemen ardından Turgutlu Kaymakamlığı tarafından görevden uzaklaştırılan müdür hakkında açılan idari soruşturma devam etmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı müfettişlerinin hazırlayacağı rapor doğrultusunda nihai idari karar verilecektir.
- **Ailenin Mücadelesi:** Mağdur öğrenci B.U.U.'nun ailesi, kamera görüntülerinin net olduğunu ve adaletin yerini bulmasını beklediklerini ifade ederek hukuki süreci yakından takip etmektedir. Dava süreci şu an için tutuksuz olarak devam etmektedir.

[15] https://bianet.org/haber/otizmli-ogrenciyi-merdivenden-iten-okul-muduru-tutuklandi-313462
[16]https://t24.com.tr/gundem/otizmli-ogrenciyi-merdivenden-iten-okul-muduru-tahliye-edildi-kufrederek-kendisini-geriye-dogru-itti-dengesini-kaybedip-dustu,1287570?_t=1779093130282

Haber 2: "Otizmli çocuğun ailesinden 'eğitmeni darbetti' iddiası" [17] başlıklı haberde ailenin gizli kamera görüntülerine dayanarak çocuklarının eğitmeni tarafından şiddete uğradığını tespit ettiği, eğitmenin ise bunu kabul etmeyerek olayın eğitim yöntemi olduğunu söylediği aktarılmaktadır.

Haberin özeti şöyledir: İstanbul'da 6 yaşındaki otizmli bir çocuk, evine özel eğitim vermeye gelen eğitmen tarafından **darp edildiği tespit edildi.**

- Aile, çocuklarının davranışlarında değişiklik fark edince odaya gizli kamera yerleştirdi ve görüntülerde eğitmenin çocuğa **fiziksel ve psikolojik şiddet uyguladığını** ileri sürdü.
- Anne, çocuğun ağzına vurulduğunu, zorla yönlendirildiğini ve korku belirtileri gösterdiğini söyledi.
- Aile, eğitmen hakkında **suç duyurusunda bulundu.**
- Eğitmen ise suçlamaları reddederek uyguladığı yöntemin **eğitim sürecinin bir parçası** olduğunu savundu.

Haber 3: "Düzce'de otizmli öğrenciye şiddet iddiasına soruşturma" [18] haberinde otizmli bir öğrenciye okulda şiddet uygulandığı iddiası üzerine hem savcılık hem de idari makamlar tarafından soruşturma başlatıldığı, ailenin ise sürecin doğru yürütülmediğini ve çocuğun travma yaşadığını aktardığı ifade edilmiştir. Haberin özeti şöyledir:

- Düzce'nin Akçakoca ilçesinde, **%90 engelli raporu bulunan 6 yaşındaki otizmli bir öğrenciye okulda şiddet uygulandığı iddiası** ortaya atıldı.
- Aile, çocuklarının vücudunda morluklar fark edince durumu belgeleyerek **savcılığa başvurdu** ve darp raporu aldı.
- Olay üzerine Akçakoca Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından **soruşturma başlatıldı.**
- Ailenin avukatı, çocuğun ifadesinin uygun pedagog eşliğinde alınmadığını ve bu nedenle sürecin **usule uygun yürütülmediğini** savundu.
- İddiaya göre çocuk yaşadığı olay sonrası **okula gitmek istemedi ve öğretmeninden korkar hale geldi.**
- Ayrıca öğretmen hakkında hem adli hem de idari soruşturma başlatıldığı belirtildi.

[17]https://www.dha.com.tr/foto-galeri/otizmli-cocugun-ailesinden-egitmeni-darbetti-iddiasi-2197533/1
[18]https://www.dw.com/tr/d%C3%BCzcede-otizmli-%C3%B6%C4%9Frenciye-%C5%9Fiddet-iddias%C4%B1yla-soru%C5%9Fturma-a%C3%A7%C4%B1ld%C4%B1/a-75086062

Haber 4: "Down sendromlu öğrenciye şiddet uygulamakla suçlanan öğretmenin yargılamasına başlandı"[19] başlıklı haberin özeti şudur:

- Ankara'nın Kahramankazan ilçesindeki bir özel eğitim okulunda Down sendromlu ve otizmli bir öğrenciye şiddet uyguladığı iddia edilen öğretmen hakkında dava açıldı.
- Olay, öğrencinin eve vücudunda morluklarla gelmesiyle ortaya çıktı; aile şikâyetçi oldu ve darp raporu alındı.
- Güvenlik kamerası görüntülerinde öğretmenin öğrenciyi zorla oturttuğu, darbettiği ve yerde sürüklediği tespit edildi.
- Öğretmen "kendini ve çevreyi korumak için güç kullandığını" savundu, suçlamayı kabul etmedi.
- "Kendisini savunamayacak durumda olan kişiye karşı basit yaralama" suçundan 6 ay–1 yıl 6 ay arası hapis istemiyle yargılanmasına başlandı.

Haberlerin çıkmasının ardından, STÖ'ler ve kamuoyu olaya tepki gösterdi. Sanık önce tutuklu olarak yargılandı, sonra serbest bırakıldı ve engelli çocukların değerlendirildiği Rehberlik Araştırma Merkezi'ne yönetici yapıldı [20].

Haberin özetinde şu bilgiler yer almaktadır:

- Yargılama sonucunda öğretmene önce hapis cezası verildi, ancak **indirim uygulanarak ceza para cezasına çevrildi (yaklaşık 12 bin TL) ve hükmün açıklanması geri bırakıldı (HAGB).**
- Aile ve savcılık bu karara itiraz etti; dosya üst mahkemeye taşındı.
- Buna rağmen öğretmen, başka bir kurum olan rehberlik araştırma merkezinde **"özel eğitim hizmetleri bölüm başkanı"** olarak görevlendirildi.
- Öğrencinin annesi bu duruma tepki göstererek, öğretmenin cezalandırılması gerekirken "ödüllendirildiğini" söyledi ve süreci takip edeceğini belirtti.

[19]https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/down-sendromlu-ogrencisine-siddet-uygulamakla-suclanan-ogretmenin-yargilanmasina-baslandi/1820638
[20] https://bianet.org/haber/otizmli-ogrenciyi-merdivenden-iten-okul-muduru-tutuklandi-313462

MEDYA TARAMA VE HABER ANALİZİ SONUÇLARI

Raporda sunulan medya tarama verileri ve haber örnekleri, otistiklerin maruz bırakıldığı ağır hak ihlallerinin basındaki yansıma biçimlerini, sistemsel boşlukları ve etik ihlalleri gözler önüne sermektedir. Haber ajanslarına yönelik taramalar ve örnek haberler üzerinden yapılan incelemeler kapsamında öne çıkan tespitler şunlardır:

Haberlerin Sınırlılığı ve İçerik Kümelenmesi: Taranan 20.190 haber içinde otistiklerin maruz kaldığı şiddet, istismar ve kötü muameleyi konu alan haber sayısı oldukça sınırlıdır. Basın, bu hak ihlallerini derinlemesine incelemek yerine engellilik konusunu çoğunlukla "yardım, hizmet, tanıtım veya bireysel başarı hikâyeleri" üzerinden romantize ederek ele almaktadır. Buna rağmen basına yansıyan haberler sayesinde ancak ihlallere ulaşmak mümkün hale gelebilmektedir.

İletişim Engelinin Yarattığı Görünmezlik: Araştırmanın öznesi olan çocuk ya da yetişkin fark etmeksizin otistiklerin pek çoğunun sözel ifadesinin olmaması veya sınırlı olması, yaşadıkları işkence ve kötü muameleyi ihbar etmelerini engellemektedir. Hak ihlalleri ancak ölüm, ağır yaralanma, adli makamlara intikal veya basına sızan gizli kamera/güvenlik kamerası görüntüleri sayesinde görünür olabilmektedir. Basına yansıyanlar, buzdağının sadece görünen yüzüdür.

Kurumsal itibar kaygısı ve bilgi gizleme eğilimi: Medya analizinde dikkat çeken en önemli unsurlardan biri, yatılı özel/resmi bakım merkezleri ile eğitim kurumlarında yaşanan skandalların başlangıçta "doğal ölüm" veya "rutin kriz yönetimi" olarak yansıtılmasıdır. Kurumların kamuoyu nezdindeki itibarını koruma dürtüsü, ihlallerin üstünün örtülmesine yol açmaktadır. Örneğin; Uğur Yıldırım vakasında ölümün "aşırı doz ilaç zehirlenmesi" olduğu, Mehmet Eres vakasında gencin "yerlerde sürüklendiği ve üzerine oturulduğu", Niğde ve Manisa vakalarında ise çocukların darbedildiği veya itildiği, kamera kayıtlarının geriye dönük incelenmesi ya da ailelerin ısrarlı takibi neticesinde ancak ortaya çıkmıştır. Bu noktada medyanın kurumsal örtbas etme refleksini deşifre eden bir kamusal denetim mekanizması işlevi gördüğünü söylemek mümkündür.

Basın etiği, mahremiyet ve hak ihlalleri: Haberlerin veriliş biçiminde de ciddi etik ihlaller mevcuttur. Otizmli bireylerin ya da çocukların fotoğrafları/videoları paylaşılırken mahremiyetin gizliliği ve masumiyet karinesi ihlal edilmekte; mağdurun açık kimlik bilgileri, yüzü ve zedeleyici detaylar doğrudan sergilenmektedir. Bu durum, bireyin ikincil mağduriyetine yol açmaktadır.

Uluslararası Sözleşmeler Işığında Hak İhlalleri Analizi

Yukarıda yer alan haberlerde aktarılan ölümler, fiziksel/psikolojik şiddet, bağlama/kilitleme eylemleri ve cezalandırma yöntemleri, Türkiye'nin taraf olduğu ve Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca kanun hükmünde sayılan uluslararası sözleşmelerin açık ihlalidir.

1. BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (EHS) Açısından:

Madde 10 (Yaşam Hakkı): Sözleşme, engellilerin yaşam hakkının ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgular. Uğur Yıldırım, H.T., Mehmet Eres, Oğuzcan Gürbüzer ve Abdülkerim Musti vakalarındaki şüpheli ölümler ve ölümcül ihmaller doğrudan Madde 10'un ihlalidir.
Madde 15 (İşkence, Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Korunma): Bakım evlerinde otistik gençlerin sandalyeye bağlanması, yerlerde sürüklenmesi, üzerlerine oturulması ve hücreye kapatılması bu madde kapsamında doğrudan "işkence ve zalimane muamele" niteliğindedir.
Madde 16 (Sömürü, Şiddet ve İstismardan Azade Olma): Devlet, engellileri kurumsal ortamlarda da dahil olmak üzere her türlü şiddet ve istismardan korumak için idari ve hukuki tedbirleri almakla yükümlüdür. Kamusal/özel kurumlardaki denetim yetersizlikleri bu maddenin ihlal edildiğini gösterir.

2. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) Açısından:

Madde 19 (Şiddet, İhmal ve Kötü Muameleden Korunma): Sözleşme, çocuğun bakımını üstlenen kişilerin veya kurumların her türlü fiziksel ya da zihinsel şiddetine karşı korunmasını devlete emreder. Niğde örneği devletin kurumsal bakımı altında da bu maddenin ihlal edildiğini gösterir. 6 yaşındaki çocukların eğitmen veya öğretmen tarafından darp edilmesi, Manisa'da 13 yaşındaki otizmli çocuğun okul müdürü tarafından merdivenden itilmesi, bu maddenin okul ve ev ortamlarında da çiğnendiğinin kanıtıdır.
Madde 23 (Engelli Çocukların Hakları): Engelli çocukların insan onuruna yakışır, topluma katılımını kolaylaştıran eksiksiz bir yaşam sürme hakkı vardır. Yaşanan şiddet vakaları çocukları eğitimden uzaklaştırmakta ve ağır travmalara yol açmaktadır. Yukarıda yer alan 18 yaş altı çocukların olduğu bütün haberler bu maddenin ihlal edildiğinin göstergesidir.

3. İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi Açısından:

Madde 2 ve Madde 16 (İşkence ve Diğer Zalimane Küçültücü Muamelelerin Önlenmesi): Sözleşme, devletin yetki alanı içindeki hiçbir mekânda işkence ve kötü muameleye göz yumamayacağını belirtir. Savcılıkların "kovuşturmaya yer olmadığı" kararları, mahkemelerin "tutuksuz yargılama/tahliye" eğilimleri ve cezalarda indirim yapılarak Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (HAGB) müessesesinin uygulanması, devletin bu sözleşmeden doğan **"etkin soruşturma yürütme"** ve **"cezasızlıkla mücadele etme"** yükümlülüğünü zedelemektedir.

Sorumluluk kimde?

Yukarıda belirtilen ve otistiklerin kötü muameleye, şiddete ve istismara maruz bırakıldığı kurumlar ASHB'nin kendi bünyesinde yer almaktadır ya da özel bakım merkezleridir. Fakat özel olan engelli bakım merkezlerinin denetleme sorumluluğu da ASHB'dedir.

Türkiye'de engelli bakım merkezlerinin denetlenmesi "Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği", "Sosyal Hizmet Kanunu" ve "Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS)" ile düzenlenmiştir. Buna göre bakım merkezlerinin denetiminin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı İl Müdürlükleri tarafından yapılması gerekmektedir.

Türkiye, Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına Dair Sözleşmesi'nin (EHS) yanı sıra Türkiye Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (ÇHS), İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'ye taraf olan ülkeler arasında yer almaktadır. Yasalarımıza göre uluslararası sözleşmeler, ulusal yasaların üzerindedir.

Engelli bakım merkezlerinde yaşanan hak ihlallerine ilişkin ASHB'ye, il müdürlüklerine, Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER)'e, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na (TİHEK), Kamu Denetçiliği Kurumu'na (Ombudsman), Cumhuriyet Savcılıklarına ve iç hukuk yolları tükenmişse BM Engelli Hakları Komitesi'ne başvuru yapmak mümkündür. Çoğu durumda ise kurum bakımına yerleştirilen otistik kişilerin ya da çocukların kendilerinin bu başvuru mekanizmalarına erişimi olmamaktadır. Dolayısıyla basında yer alan haberlerde de bu konulara ilişkin bilgilerin yer alması gerekir. Fakat basındaki haberlerde ağırlıklı olarak olayların aktarıldığı, bu konuda devletin sorumluluklarına yönelik konulara yer verilmediği görülmektedir. Bu durum, hak odaklı haberciliğin bir gereği olan yapısal sorunlara dikkat çekilmediğinin göstergesi olarak kabul edilebilir.

3

OTİSTİKLERE YÖNELİK KÖTÜ MUAMELE, ŞİDDET VAKALARINDA HUKUKİ DEĞERLENDİRME

VAKA -1: Beylikdüzü Özel Menekşe Bakım Merkezi- U.Y

2003 doğumlu, epilepsi hastası ve otizm tanısı bulunan U.Y. (21), yaklaşık beş aydır kaldığı özel bakım merkezinde 22.11.2024 tarihinde yaşamını yitirmiştir.

Mevcut bulgulara göre, U.Y'nin bakım sürecinde maruz kaldığı kötü muamele, ihmal ve yüksek dozda ilaç uygulaması, ölümün meydana gelişinde etkili olduğu dosyadaki adli tıp raporu ve muhakkik raporu ile sabittir. Olayın ardından Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturma başlatılmış; olayın gerçekleştiği sırada aynı katta görevli bulunan 9 personelin sorumluluğu inceleme konusu yapılmıştır. Soruşturma kapsamında, U.Y.'nin ölümüne ilişkin tıbbi bulgular, bakım sürecindeki uygulamalar ve personelin eylem veya ihmalleri değerlendirilmektedir.

Mağdurun hem otizmli hem de epilepsi hastası olması, bakım sürecinde özel dikkat ve uzmanlık gerektiren bir durumda bulunduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, olay yalnızca bireysel bir fiil iddiası değil; aynı zamanda bakım yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediği, uygun tıbbi ve mesleki standartların uygulanıp uygulanmadığı ve kurumsal denetim mekanizmalarının etkinliği açısından da incelenmektedir.

Bu vaka, bakım merkezlerinde kalan otizmli bireylerin yaşam hakkı, fiziksel bütünlüğü ve insan onurunun korunması bakımından devletin ve ilgili kurumların pozitif yükümlülüklerinin kapsamını tartışmaya açan önemli bir örnek niteliğindedir.

Soruşturma süreci: U.Y'nin Beylikdüzü Özel Mor Menekşe Bakım Merkezi'nde kaldığı esnada, 22.10.2024 tarihinde vefat ettiği, hastanede doktorlar tarafından bileklerinde morluklar olduğunun tespiti akabinde Cumhuriyet Başsavcılığı'na intikal ettirilerek aynı gün içinde soruşturma başlatılmıştır. Cumhuriyet Başsavcılığı 23.11.2024 tarihinde ölüm sebebinin belirlenmesi talebiyle Adli Tıp Kurumu'ndan rapor talep etmiştir. Adli Tıp Kurumu tarafından yapılan incelemede, ölüm nedeninin ilaç (amisülpirid) intoksikasyonu sonucu, yani aşırı dozda ilaç kullanımı sonucu meydana geldiği rapor edilmiştir. Cumhuriyet Başsavcılığı yine aynı tarihte İstanbul Valiliği Aile Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nden muhakkik raporu talep etmiştir. Raporda, tedavi dozunun üst haddinin yaklaşık olarak 30 kat aşılarak aşırı dozda ilaç verildiği ve olası kast ile hareket ettiğinin kabul edildiği, eylemlerin U.Y.'nin bağlanmış vaziyette olması ve engelli olması sebebiyle olası kastla beden ve ruh bakımından **kendisini savunamayacak** olan kişiye yönelik öldürme suçunu oluşturduğu anlaşıldığı rapor edilmiştir. Tüm bu raporlar, dosya kapsamında alınan ifadeler doğrultusunda iddianame düzenlenmiş ve 01.10.2025 tarihinde iddianamenin kabulü ile kovuşturmaya başlanmıştır.

Bu bulgular doğrultusunda iddianame düzenlenmiş ve kovuşturma aşamasına geçilmiştir. Yargılama süreci hâlen devam etmektedir.

Hukuki Değerlendirme

1. Yaşam Hakkı Kapsamında Değerlendirme

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 17. maddesi uyarınca herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Benzer şekilde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesi de yaşam hakkını güvence altına almakta ve bu hakkın korunmasını devletin temel yükümlülüklerinden biri olarak düzenlemektedir. BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme engelli bireylerin yaşam hakkını sadece "hayatta kalma" olarak değil, toplumun diğer üyeleriyle eşit koşullarda korunması gereken bir hak olarak tanımlar ve sözleşmenin 10. Maddesi "Taraf Devletler, engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında yaşam hakkından etkili bir şekilde yararlanmasını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alacaklarını taahhüt ederler." şeklinde düzenlenmiştir.

Vakada, devletin gözetim ve denetimi altında faaliyet gösteren bir bakım merkezinde, bakımı üstlenilen bir engelli bireyin yaşamını yitirmesi, yaşam hakkının ihlali bakımından ciddi bir değerlendirme gerektirmektedir. Özellikle ölümün, yüksek doz ilaç uygulaması ve kötü muamele iddialarıyla ilişkilendirilmesi, olayın yalnızca bireysel sorumluluk çerçevesinde değil, aynı zamanda sistemsel bir sorun olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bakım merkezi olarak faaliyet gösteren bir devlet kurumunda bakımı üstlenilen bireyin ölümü ve ağır ihmale uğraması, EHS Sözleşmesi m.10 ve Engelliler Kanunu m.6 kapsamındaki devletin "yaşamı koruma konusundaki pozitif yükümlülüğünün" ihlalidir.

2. Devletin Pozitif Yükümlülükleri

Yaşam hakkı, devlete yalnızca keyfi müdahalelerden kaçınma yükümlülüğü ile sınırlı değildir; aynı zamanda bireylerin yaşamını korumaya yönelik pozitif yükümlülükler de doğurmaktadır. Otistik bireylerin maruz kaldığı şiddet ve kötü muamele vakalarında Devlet, kendi görevlilerinin işlediği ihlaller yanında özel kişiler veya özel kurumlarda gerçekleştirilen ihlalleri önlemek, bu ihlaller gerçekleştiğinde mağdurları korumak, etkili soruşturma yürütmek ve failleri cezalandırmakla da yükümlüdür.
Bu yükümlülükler üç temel başlık altında değerlendirilebilir:

a. Önleyici Yükümlülük
Devlet, özellikle kırılgan gruplar bakımından öngörülebilir risklere karşı gerekli idari ve hukuki tedbirleri almakla yükümlüdür. Otizmli ve epilepsi hastası bireylerin bakım merkezlerinde bakım görmesi ciddi düzeyde dikkat ve denetim gerektiren bir durumdur. Somut olayda, bakım sürecinde uygulanan ilaç dozunun olağan sınırların çok üzerinde olması, bu önleyici mekanizmaların etkin şekilde işletilmediğine, gerekli uzmanlık gerektiren bakım yükümlülerinin ihmalinin olduğunu göstermektedir.

b. Koruyucu ve Denetleyici Yükümlülük

Devlet, bakım hizmeti sunan kurumları etkin biçimde denetlemek ve bu kurumlarda insan onuruna uygun hizmet sunulmasını sağlamakla yükümlüdür. Olayda, bakım merkezinde gerçekleştiği iddia edilen kötü muamele ve hatalı ilaç uygulamaları, kurumsal denetim mekanizmalarının yeterliliğini tartışmaya açmaktadır.

c. Etkin Soruşturma Yükümlülüğü

Yaşam hakkının ihlal edildiği veya ihlal edildiğine dair makul şüphe bulunan durumlarda, devletin etkili, bağımsız ve hızlı bir soruşturma yürütme yükümlülüğü bulunmaktadır. Somut olayda soruşturmanın başlatılmış olması bu yükümlülüğün yerine getirilmeye başlandığını göstermekle birlikte, sürecin etkinliği; delillerin toplanması, sorumluların tespiti, suç şüphesinin doğru değerlendirilmesi yargılamanın sonucu ile birlikte değerlendirilecektir.

Bu vaka, bakım merkezlerinde bulunan otizmli bireylerin yalnızca fiziksel şiddet ve kötü muameleye değil, aynı zamanda ihmal ve hatalı tıbbi uygulamalara karşı da ciddi risk altında olduğunu göstermektedir.

Özellikle mağdurun hem otizmli hem de epilepsi hastası olması ve bakım sürecinde kurumda kalan kişilerin devlet gözetimi altında bir yaşam sürmesi, devletin koruma yükümlülüğünün ne ölçüde yerine getirdiği ve getirmesi gerektiği tartışmasını oluşturmaktadır. Bu çerçevede olay, bireysel ceza sorumluluğunun ötesinde, bakım hizmetlerinin denetimi, personel eğitimi ve kurumsal sorumluluk mekanizmaları açısından yapısal sorunlara işaret etmektedir.

Sonuç olarak, bu ve benzeri vakalar, yaşam hakkının korunmasına ilişkin yükümlülüklerin yalnızca normatif düzeyde değil, uygulamada da etkin biçimde hayata geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Vaka-2 Niğde Engelsiz Yaşam Merkezi

22.07.2024 tarihinde Niğde Engelsiz Yaşam Merkezi'nde kalan 9 yaşındaki epilepsi hastası M.Ç. isimli çocuğun aniden rahatsızlanarak hastaneye kaldırılması ve tüm müdahalelere rağmen hayatını kaybetmesi kamuoyuna yansımıştır. Çocuğun ölümü üzerine Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından başlatılan idari soruşturma ve Niğde Cumhuriyet Başsavcılığı'nın adli incelemesi sonucunda, merkezde sistematik bir şiddet döngüsü olduğu tespit edilmiştir.

Güvenlik kamerası kayıtlarının incelenmesiyle birlikte, merkezde çalışan personelin sadece hayatını kaybeden M.Ç.'ye değil, koruma altındaki 15 çocuk ve 1 yetişkine yönelik ağır hak ihlallerinde (eziyet, kötü muamele, kasten basit yaralama, kişi hürriyetinden yoksun bırakma) bulunduğu belirlenmiştir. Bakım Merkezi'nde bakım görenler farklı yaş ve engel gruplarındadır. Bu vaka, devlet koruması altındaki engelli bireylerin yaşam hakkı ve işkence yasağının ihlali açısından Türkiye'deki en ağır örneklerden biri olarak kayıtlara geçmiştir. Özellikle kamera kayıtlarının varlığı, sistematik eziyetin kanıtlanmasında önemli delil niteliğindedir.

Hukuki Nitelendirme

1. **Sistematik Şiddet:** Bakım personellerinin engelli bireylere karşı kasten yaralama ve darp eylemleri.
2. **İşkence ve Kötü Muamele:** Mağdurların insan onuruna aykırı muameleye maruz bırakılması, aşağılanması ve fiziksel acıya tâbi tutulması.
3. **İhmal:** Özellikle hayatını kaybeden çocuğun sağlık durumunun takip edilmemesi ve müdahalede geç kalınması.
4. **Tutuklamalar:** Soruşturma kapsamında açığa alınan 26 personelden 14'ü tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir.
5. **Yargılama:** Niğde 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davada sanıklar; "İşkence", "Kasten Yaralama", "Kişi Hürriyetinden Yoksun Kılma" ve "Kötü Muamele" suçlarından yargılanmıştır.
6. **Karar (14 Nisan 2025):** İlk Derece Mahkemesi, tespit edilen eylemler ve dosya kapsamında tanık anlatımları, deliller ve hukuki değerlendirme neticesinde sanıklara ağır cezalar yağdırmıştır. Bazı sanıklar birden fazla mağdura karşı işledikleri suçlar nedeniyle kümülatif olarak 80 yılı aşan hapis cezalarına çarptırılmıştır. İşkence suçundan mahkûm edilenlere 10-12 yıl, kötü muameleden ise 7 ay ile 2 yıl arasında değişen cezalar verilmiştir.
7. **Ek Soruşturmalar:** Mahkeme heyeti, olayda denetim eksikliği ve liyakatsiz personel çalıştırma gibi kusurları bulunan kurum amirleri hakkında da resen suç duyurusunda bulunulmasına karar vermiştir.

A. İşkence Suçu (TCK m.94) Bağlamında Değerlendirme

İlk derece Mahkemesi, sanıklar hakkında "eziyet" ve "işkence" suçları yönünden değerlendirme yapmıştır. Vakada "Kasten Yaralama" yerine neden "İşkence" suçuna gidilmesi gerektiği, ilk derece mahkemesi tarafından aşağıda belirtmiş olduğumuz şekilde hüküm kurulması gerektiği tespit edilmiştir. Mağdurlara yönelik fiillerin tek seferlik değil, zamana yayılan ve bir disiplin yöntemi gibi uygulanan sistematik bir süreklilik arz etmesi işkence suçu oluşturması yönünden değerlendirilmesine sebebiyet vermiştir. TCK 94/2-a uyarınca; suçun çocuklara veya beden/ruh bakımından kendisini savunamayacak kişilere karşı işlenmesi ağırlaştırıcı sebeptir. Yapılan eylemlerin (aşağılama, fiziksel acı çektirme) sadece bedensel zarar vermeyi değil, mağdurun iradesini kırmayı ve onurunu zedelemeyi hedeflemesi de yine işkence suçu kapsamında değerlendirilmesi için yeterli sebepler olarak gerekçeli kararda irdelenmiştir.

B. Kasten Öldürmenin İhmali Davranışla İşlenmesi (TCK m.83)

Mahkeme M.Ç.'nin ölümünün ihmali davranışla gerçekleştiğine dair hüküm kurmuştur. Kasten Öldürmenin İhmali Davranışla İşlenmesi (TCK m.83), bir kişinin aktif bir eylemle değil, yapması gereken bir davranışı bilerek yerine getirmemesi (ihmal) sonucu bir başkasının ölümüne neden olması halini düzenler.

Garantörlük Yükümlülüğü: Bakım merkezi personeli, koruma altındaki bireylerin yaşamı ve sağlığı üzerinde hukuki bir "garantör" (koruyucu) sıfatı taşımaktadır.

Neticeyi Önleme Yükümlülüğü: Personelin, çocuğun kötüleşen sağlık durumunu (epilepsi nöbetleri, darp izleri vb.) görmesine rağmen tıbbi yardıma erişimi engellemesi veya geciktirmesi, "ölüme sebebiyet veren bir ihmal" olarak nitelendirilmelidir. TCK madde 83, özellikle bakım merkezleri, hastaneler, cezaevleri gibi koruma yükümlülüğünün yüksek olduğu alanlarda devletin ve görevlilerin sorumluluğunu doğrudan ilgilendirmesi sebebiyle, özellikle bakım evlerindeki, okullardaki şiddet, işkence, eziyet iddialarının doğrudan değerlendirilmesi gerektiği için önemlidir.

C. Kişi Hürriyetinden Yoksun Kılma (TCK m.109)

Bakım merkezindeki "kilitleme" veya "hareket kısıtlama" uygulamalarına karşı:

- **Hukuka Aykırı Alıkoyma:** Engelli bireylerin rehabilitasyon gereği dışında, cezalandırma amacıyla odalara kilitlenmesi veya bağlanması.
- **Nitelikli Hal:** Suçun; mağdurun "beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda olması" (m.109/3-f) ve "kamu görevlisi nüfuzuyla" (m.109/3-d) işlenmiş olması.

D. İdari ve Denetim Sorumluluğu (Görevi Kötüye Kullanma- TCK m.257)
Yöneticiler için geliştirilecek hukuki argüman:

- **Denetim İhmali:** Kamera kayıtlarının düzenli incelenmemesi, personel şikayetlerinin hasıraltı edilmesi, kuruma haber verilmeden yapılan denetim ziyaretlerinin ve raporlarının tutulmaması.
- **Organizasyon Kusuru:** Liyakatsiz personel istihdamı ve kurum içindeki şiddet iklimine göz yumulması suretiyle "Görevi Kötüye Kullanma" suçunun oluştuğu.
- **"Eğitim ve Disiplin Yetkisi" Savunması:** TCK m. 232 (Kötü Muamele) kapsamında disiplin yetkisinin bir sınırı vardır; fiziksel şiddet, aç bırakma veya aşağılama hiçbir eğitim modelinde "disiplin yetkisi" (m.26/1) kapsamında bir hukuka uygunluk nedeni sayılamaz. Her türlü insan onuruna aykırı davranışın suç kapsamında değerlendirilmesi zorunludur.
- **"İş Yükü ve Psikolojik Tükenmişlik" Savunması:** Personel azlığı veya iş yükü, mağdurun yaşam hakkına ve vücut bütünlüğüne saldırının bir mazereti olamaz; bu durum ancak idarenin tazminat sorumluluğunu artırır, failin ceza sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

Gerekçeli Karar Analizi:

1.Eziyet mi, İşkence mi?
Mahkeme, sanıkların eylemlerini başlangıçta "Eziyet" (TCK m.96) kapsamında değerlendirse de, yargılama aşamasında suçun vasfını "İşkence" (TCK m.94) olarak değiştirmiştir. Bu değişikliğin gerekçeleri şunlardır:

- **Failin Sıfatı:** Sanıkların ASHB bünyesinde "sürekli işçi" statüsünde olmaları, yaptıkları işin kamusal niteliği gereği "Kamu Görevlisi" sayılmalarını sağlamıştır (TCK m.94/1 şartı).
- **Fiilin Niteliği:** Eylemlerin sadece fiziksel acı vermediği; insan onuruyla bağdaşmayan, mağdurları aşağılayan, irade ve algılama yeteneklerini zedeleyen sistematik davranışlar olduğu tespit edilmiştir.
- **Süreklilik:** Yargıtay 8. Ceza Dairesi emsallerine atıfla; işkencenin tek bir gün değil, belirli bir sürece yayılan ve alışkanlık haline gelen fiiller bütünü olduğu vurgulanmıştır.

Mahkeme, cezaları belirlerken sanıklar lehine olan takdiri indirimleri (TCK m.62) uygulamamış ve aynı zamanda TCK ile yetinmemiş, özel kanun olan Sosyal Hizmetler Kanunu'nu da devreye almıştır.

- **Garantörlük Artırımı:** Bakıma terk edilen kişilere karşı işlenen suçlarda cezanın 1/3 oranında artırılması zorunluluğunu uygulayarak, sanıklara verilecek nihai cezanın kamu vicdanını tatmin edecek düzeye ulaşmasını sağlamıştır.
- **Alt Sınırdan Uzaklaşma:** Eylemlerin vahameti, kamu düzeninin bozulması ve sanıkların "pişmanlık (nedamet)" göstermemesi nedeniyle cezalar üst sınıra yakın tayin edilmiştir.
- **Denetimli Serbestlik/HAGB Yasağı:** Suçun niteliği ve sanıkların eylemleri "alışkanlık" haline getirmesi sebebiyle Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (HAGB) veya para cezasına çevirme hükümleri uygulanmamıştır.

2. Mağdur Profilinin Suçun Oluşumuna Etkisi

Mahkeme, mağdurların "yaşı küçük ve engelli" (otizmli, epilepsi hastası, atipik davranış sergileyen) bireyler olmasını merkezi bir unsur olarak ele almıştır:

- **Savunmasızlık:** Mağdurların kendilerini koruyamayacak durumda olmaları ve sözlü beyanda bulunamamaları, maruz bırakıldıkları korku ve sindirilme halinin "algılama yeteneğinin bozulması" olarak kabul edilmesine yol açmıştır.
- **Nitelikli Haller:** Suçun bu kişilere karşı işlenmesi, TCK 94/2-a uyarınca ağırlaştırılmış müebbet/yüksek sınırdan ceza gerekçesidir.

3. Maddi Vakıaların Hukuki Nitelendirmesi

Kamera kayıtlarından tespit edilen ve mahkemece "İşkence" sayılan somut fiiller:

- **Gayriinsani Muamele:** Mağdurları yerde sürüklemek, vücutlarına nesne fırlatmak, çıplak bekletmek veya bir arada banyo yaptırarak onurlarını kırmak.
- **Cezalandırma Yöntemleri:** Talimat olmaksızın odalara kilitlemek (Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma), merdiven altında bekletmek.
- **Bakım Yükümlülüğünün İhlali:** Sağlık krizi (epilepsi nöbeti vb.) geçiren mağdura müdahale etmemek, yemeğini çöpe dökmek veya korkutmak amacıyla çakmak tutmak.

4. Cezanın Bireyselleştirilmesi ve Artırım Sebepleri

Mahkeme, cezaları belirlerken sanıklar lehine olan takdiri indirimleri (TCK m.62) uygulamamış ve şu esasları benimsemiştir:

- 2828 Sayılı Kanun m.27 Uygulaması: Suçun bir sosyal hizmet kuruluşunda, bakıma terk edilen kişilere karşı görevlilerce işlenmesi nedeniyle cezalar 1/3 oranında artırılmıştır.
- Alt Sınırdan Uzaklaşma: Eylemlerin vahameti, kamu düzeninin bozulması ve sanıkların "pişmanlık (nedamet)" göstermemesi nedeniyle cezalar üst sınıra yakın tayin edilmiştir.
- Denetimli Serbestlik/HAGB Yasağı: Suçun niteliği ve sanıkların eylemlerini "alışkanlık" haline getirmesi sebebiyle Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (HAGB) veya para cezasına çevirme hükümleri uygulanmamıştır.

Mahkeme, suçun "İşkence"ye dönüşme ihtimali ve dosyanın karmaşıklığı (tanık, kamera kaydı, yüzyüzelik ilkesi) nedeniyle "Basit Yargılama Usulü"nü reddetmiş, Genel Yargılama Usulü ile duruşma açarak titiz bir inceleme yapmıştır.

İstinaf Kararı: İstinaf mahkemesi, yerel mahkemenin bazı "Basit Yaralama" kararlarını bozarak, eylemlerin niteliğini ve süresini dikkate alıp "Kötü Muamele" kapsamına sokmuştur.

Önemli Tespit: Sanık A.S.'nin bir mağduru 26 dakika boyunca yerde hareketsiz yatmasına rağmen müdahale etmemesi, merhamet ve şefkatle bağdaşmayan, süreklilik arz eden bir eylem olarak "Kötü Muamele" (TCK 232) suçunu oluşturduğu belirtilmiştir.

Delil Yetersizliği Bozmaları: Kamera kayıtlarında "sert temizleme" veya "itekleme" gibi görünen ancak vücutta somut bir acı veya yaralanma izi kanıtlanamayan (tıbbi raporla desteklenemeyen) eylemler, "şüpheden sanık yararlanır" ilkesi gereği beraat yönünde bozulmuştur.

5. “Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma” Üzerine Kritik Değerlendirme

Kurumsal Uygulama Savunması: Sanıkların engelli çocukları odalarına kilitlemesi eylemi, “çocukların kendilerine veya başkalarına zarar vermesini engelleme” ve “kurum talimatı” gerekçesiyle suç kastı taşımadığı şeklinde değerlendirilmiştir.
Beraat Kararı: Mahkeme, engelli bireylerin hareket kabiliyetlerinin sınırlı olması ve güvenlik ihtiyacını gerekçe göstererek kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçundan sanıkların beraat etmesi gerektiğine hükmetmiştir.

6. İdari ve Denetim Zafiyeti (Hizmet Kusuru)
Sistematik Şiddet Göstergesi: Kararda, şiddet eylemlerinin kurumda çalışan birçok sanık tarafından “ortak ve benzer gerekçelerle” savunulduğu ve bir nevi alışkanlık haline getirildiği vurgulanmaktadır.
Bakanlık Müdahilliği: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı karara karşı istinaf yoluna başvurarak müdahil olmuştur. Ancak sivil toplum kuruluşlarının katılma talepleri “doğrudan zarar görmedikleri” gerekçesiyle reddedilmiştir.

7. Ceza Artırım Sebepleri ve “Garantörlük”
2828 sayılı Kanun Vurgusu: Mahkûmiyet alan sanıklar için 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nun 27. Maddesi uyarınca cezalarda 1/3 oranında artırım yapılması gerektiği hatırlatılmıştır; çünkü bu kişiler bakım ve gözetim yükümlülüğü olan “garantör” konumundadırlar.

8. Rapora Yönelik İpucu: Mağdurun Savunmasızlığı
Kararda mağdurların engelli ve küçük yaşta olmaları, kendilerini savunma imkânlarının bulunmaması ve psikolojik durumları nedeniyle beyanlarına itibar edilmemesi, sanıklar için bir “cezasızlık” veya “delil yetersizliği” kapısı aralamaktadır. Bu durum engelli bireylere yönelik şiddetin ispatını zorlaştırmaktadır.

İstinaf mahkemesi, somut tıbbi delil olmayan “hafif fiziksel temasları” beraat ettirirken, ihmal suretiyle (müdahale etmeme) gerçekleşen ve süreklilik arz eden eylemleri “Kötü Muamele” olarak tescillemiştir. Kilit altında tutma eylemi ise “güvenlik” gerekçesiyle suç sayılmamıştır.

Vaka -3: Karşıyaka OÇEM'de şiddet ve kötü muamele

Karşıyaka vakası (İzmir OÇEM sınıfı), otizmli bireylerin eğitim ortamında uğradığı şiddetin ispat ve zorluklarını ve yargının "disiplin hakkı" ile "işkence arasındaki gri bölgedeki tutumunu göstermesi açısından raporumuz için kritik bir "negatif örnek" teşkil etmektedir.

İzmir Karşıyaka OÇEM sınıfında, 2018-2019 eğitim yılında eğitim gören üç otizmli öğrencinin, sınıf öğretmeni Ö.Y tarafından çocuklara yönelik sistematik fiziksel şiddet (itekleme, çekiştirme) ve psikolojik baskı (bağırma, aşağılama) uyguladığı iddiası, bir velinin bilgilendirilmesi ve diğer öğretmenlerin/tanıkların beyanları üzerine adli süreç başlamıştır.

1.Soruşturma ve Kovuşturma Aşaması

- **İddianame ve Mütalaa:** Savcılık, eylemlerin süreklilik arz etmesi ve mağdurların savunmasızlığı nedeniyle "Çocuğa Karşı İşkence" suçundan cezalandırma talep etmiştir.
- **Sanık Savunması:** Sanık öğretmen, çocukların "disipline edilmesinin zor olduğunu", fiziksel temasın "eğitimsel müdahale" sınırında kaldığını iddia ederek suçlamaları reddetmiştir.
- **Yargılama Sonucu (Beraat):** Mahkeme, "şüpheden sanık yararlanır" ilkesini işleterek sanığın beraatine karar vermiştir.

2. Hukuki Analiz Değerlendirme

A. "Tıbbi Rapor" Çıkmazı

Karşıyaka kararındaki en büyük engel, çocukların vücudunda kalıcı bir yaralanma izine dair rapor bulunmamasıdır. Otizmli bireylerde şiddet genellikle "yumuşak doku" üzerinde (itekleme, sarsma) gerçekleşir ve iz bırakmayabilir. Mahkemenin sadece fiziksel rapora odaklanması, otizmli bireyin maruz kaldığı psikolojik yıkımı ve algılama yeteneğinin bozulmasını (TCK 94 unsuru) göz ardı etmektedir.

B. Tanıklık ve İletişim Bariyeri

Mağdur çocukların otizm nedeniyle olayları bizzat anlatamaması, yargılamanın tamamen "tanık beyanlarına" kalmasına neden olmuştur. Mahkeme, tanıklar ile sanık arasındaki "husumet" ihtimalini beraat gerekçesi yapmış; çocukların olay sonrası sergilediği atipik korku ve davranış değişikliklerini "delil" olarak kabul etmemiştir.

C. Disiplin Yetkisi mi, Eziyet mi?

Mütalaada yer alan; "Çocuklara bağırıp çağırması ve iteklemesi... disiplin soruşturmasını gerektirir bir eylem olarak kabul edilebilir ancak işkence değildir."

- Otizmli bir çocuk için "yüksek sesle bağırmak" veya "sertçe itilmek", duyusal hassasiyetleri nedeniyle sıradan bir bireye göre çok daha ağır bir duyusal şiddet (sensory abuse) ve eziyet oluşturur.
- Otizmli bireylerin eğitim ve bakım alanlarında kamera zorunluluğu ve bağımsız denetim, sadece bir güvenlik meselesi değil; sözel ifade yetisi olmayan ve alternatif iletişim becerileri konusunda eğitim almayan mağdurun adalete erişimi konusunda ciddi hak kayıplarına sebebiyet vermektedir.
- İlk Derece Mahkemesi Kararı: 14/09/2023 (Karşıyaka 2. Ağır Ceza Mahkemesi).
- İstinaf (BAM) Kararı: 13/11/2023 (İzmir BAM 12. Ceza Dairesi).
- Yargıtay Onama Kararı: 13/06/2024 (Yargıtay 8. Ceza Dairesi).

Etkin Kovuşturma Eleştirisi: Olayın gerçekleştiği tarihten (2018) nihai karara (2024) kadar geçen süre yaklaşık 6 yıldır. Mağdurların otizmli çocuklar olduğu, yani "savunmasız grup" kapsamında pozitif ayrımcılık ve süratli yargılama gerektirdiği bir dosyada 6 yıllık süre, AİHM ve AYM içtihatları çerçevesinde "Makul Sürede Yargılanma Hakkı"nın ihlali niteliğindedir. Bu süre zarfında mağdur çocuklar eğitim hayatlarına devam etmiş, travmaları kronikleşmiş, ancak adalet mekanizması nihai cevabı 6 yıl sonra verebilmiştir.

3.Etkin Kovuşturma Yükümlülüğü Kapsamında Eksiklikler

Anayasa Mahkemesi ve AİHM, işkence ve kötü muamele iddialarında devletin "etkin soruşturma/kovuşturma" yapmasını; yani delillerin titizlikle toplanmasını ve faillerin cezalandırılmasını zorunlu kılar. Bu vakada yükümlülük şu noktalarda eksik kalmaktadır:

3.1.Maddi Gerçeğin Araştırılmasında "İspat Külfeti" Sorunu

Yargıtay ilamında görüldüğü üzere, beraat kararı "mahkûmiyete yeterli kesin ve inandırıcı delil bulunmaması" (şüpheden sanık yararlanır) ilkesine dayandırılmıştır.

- Olayda mağdurlar otizmli ve kendilerini sözel olarak ifade edemeyen çocuklardır. Mahkemenin sadece "tanık beyanları arasındaki çelişki" ve "tıbbi rapor yokluğu"na odaklanması, otizmli bireylere yönelik suçlarda "ispat standartlarının" yeniden değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Konuşamayan bir çocuğun uğradığı şiddette fiziksel iz aranması, etkin kovuşturma yükümlülüğünü şekli bir incelemeye indirgemektedir.

3.2. Delillerin Değerlendirilmesinde Hakkaniyet

Karşıyaka mütalaasında yer alan "Disiplin soruşturmasını gerektirir ancak işkence değildir" yaklaşımı, Yargıtay tarafından onanmıştır. Mahkeme, sanık öğretmenin fiillerini "eğitimin zorluğu" ve "disiplin yetkisi" bağlamında yumuşatmıştır. Etkin bir kovuşturmada, otizmli çocuğun hassas duyusal yapısı göz önüne alınarak; yüksek sesle bağırmanın veya iteklemenin sıradan bir çocuktaki etkisinden çok daha ağır bir "manevi işkence" oluşturduğu tartışılmamıştır.

3.3. Ceza Politikasındaki Caydırıcılık Eksikliği

Altı yıl süren bir yargılama sonunda "delil yetersizliği" ile gelen beraat, bu tür kurumlarda görev yapan diğer personel üzerinde "cezasızlık algısı" (impunity) yaratmaktadır. Devlet, engelli bireyleri şiddetten korumaya yönelik "caydırıcı bir ceza hukuku sistemi" kurma yükümlülüğünü bu kararla yerine getirememiştir.

Karşıyaka OÇEM vakası, otizmli bireylere yönelik şiddet iddialarında yargının sınırlı ispat yöntemleri ile değerlendirmede bulunması otizmli bireylerin adalete erişim hakkı kapsamında eksik bir değerlendirme sonucunu doğurmaktadır. Altı yıl süren yargılama süreci, mağdur çocukların üstün yararını korumaktan uzak kalmış; sanığın eylemleri 'disiplin suçu' olarak değerlendirilerek işkence yasağının ihlali cezasız bırakılmıştır. Bu durum, Türkiye'nin taraf olduğu BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin etkin kovuşturma ve koruma yükümlülükleriyle açıkça çelişmektedir.

Soruşturma Makamının Mütalaa'da eksik incelemede bulunması: Soruşturma makamının, "itekleme sonucu vücutta yaralanma meydana gelebileceği ancak bu yönde bir rapor bulunmadığı" şeklinde mütalaa vermesi soruşturmanın değerlendirme yönünden eksik olduğu açıktır. Otizmli bireylerde şiddet her zaman morluk veya kemik kırığı ile sonuçlanmaz. Sarsma, itekleme veya kaba kuvvetle yer değiştirme gibi eylemler fiziksel iz bırakmasa da, otizmli bireyin duyusal bütünlüğüne ağır bir saldırıdır. Soruşturma makamı, "yaralanma" kavramını sadece klasik adli tıp kriterleriyle ölçmüş; ancak eylemin mağdurun psikolojisi ve algılama yeteneği üzerindeki "manevi yıkımını" (TCK 94'ün ruhsal acı unsuru) raporlandıracak uzman bir çocuk psikiyatristi veya otizm uzmanından görüş alınmamıştır. Sözel iletişimi olmayan otizmli çocukların olay sonrası sergiledikleri "atipik davranış değişiklikleri" (okula gitmek istememe, gece uyuyamama, kendine zarar verme eğiliminde artış) delil olarak değerlendirilmemiştir. Etkin bir soruşturmada, çocukların olay öncesi ve sonrası davranış grafiklerinin uzmanlarca karşılaştırılması gerekirdi. Mütalaa, çocuğu "konuşamayan pasif bir nesne" olarak bırakmış, onun "davranış dilini" delil kategorisine almamıştır.

Mütalaa, sanığın aleyhindeki tanık beyanlarını (diğer öğretmenlerin tanık beyanları), sanıkla aralarındaki "ihtilaflı" duruma dayandırarak doğrudan devre dışı bırakmıştır. Tanıkların sanıkla sorun yaşaması somut olayın incelenmesinde tarafsızlığı ve objektif değerlendirmeyi gölgelemektedir. Soruşturma makamı, bu tanıkların beyanlarını somut verilerle (varsa sınıf defteri, okul giriş-çıkışları, varsa diğer sınıf personeli) desteklemesi gerekmektedir. Bu yaklaşım, eğitim ortamlarında (OÇEM sınıfları) şiddetin tanığı olan diğer kamu görevlilerinin ihbar mekanizmasını devre dışı bırakmaktadır.

Mütalaadaki en tehlikeli ifade: "Çocuklara bağırıp çağırması ve iteklemesi... disiplin soruşturmasını gerektirir ancak işkence değildir." Otizmde "disiplin" diye bir kavramın, özellikle fiziksel müdahale ve bağırma yoluyla uygulanamayacağı gerçeği incelenmemiştir. Soruşturma makamı, otizmli çocuklar için sesin ve beklenmedik fiziksel temasın bir işkence aracı olabileceğini kavramamıştır. Mağdurun özel durumu (savunmasızlığı ve hassasiyeti) fiilin hukuki niteliğini "idari bir hata"dan "insan onuruna saldırı"ya taşır. Mütalaa bu geçişi görmezden gelmiştir.

Kurumsal Denetim ve Organizasyon Kusurunun Sorgulanmaması

- **Eksiklik:** Sanık öğretmenin sınıfında yardımcı personel (gözetmen/bakıcı) olup olmadığı, varsa bu kişilerin neden şiddeti engellemedikleri veya ihbar etmedikleri mütalaada yer almamaktadır.
- **Analiz:** Soruşturma sadece sanık şahıs üzerinden yürütülmüş; okul yönetiminin denetim zafiyeti veya sınıf içindeki "şiddet iklimi" araştırılmamıştır.

Savcılığın vermiş olduğu mütalaası, 'etkin soruşturma' ilkesinden ziyade 'cezalandırmama' eğilimi taşımaktadır. Soruşturma makamı, otizmli bireyi korumak için gerekli olan uzmanlık raporlarını almamış, fiziksel iz bulamadığı her durumu 'disiplin suçu' sayarak cezasızlığın önünü açmıştır. Bu durum, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerdeki 'engelli bireyi her türlü şiddetten koruma' taahhüdünün açık ihlalidir. Karşıyaka mütalaası, 'Etkin Soruşturma Yükümlülüğü'nün tüm unsurlarını ihlal etmektedir. Soruşturma makamı, otizmli bireylerin özel duyusal hassasiyetlerini ve iletişim engellerini dikkate alan özel bir soruşturma tekniği (uzman görüşü, davranışsal analiz) geliştirmek yerine, fiziksel darp raporunun yokluğunu 'cezasızlık' gerekçesi yapmıştır. Bu yaklaşım, konuşamayan otizmli çocukları hukuk karşısında korumasız bırakmaktadır.

Vaka-4: Mağdur S.G (Bakımevi istismar vakası)

S.G. Vakası, otizmli bireylerin devlet koruması altındayken maruz kaldıkları sistematik şiddetin ve sonrasındaki yargısal sürecin "cezasızlık" ile nasıl sonuçlandığını gösteren sarsıcı bir örnektir.

26 yaşında ve %90 ağır otizm tanısı bulunan, sözel iletişimi kısıtlı ve devlet koruması altında yaşayan bir birey olan S.G., 20.04.2020 tarihinde ASHB'ye bağlı bir bakım ve rehabilitasyon merkezinde kaldığı sırada fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Dosya kapsamına yansıyan kamera kayıtları, resmi tutanaklar ve beyanlara göre, S.G.'nin kurum personeli tarafından yere yatırılarak sürüklendiği, tokatlandığı ve "sabitleme" adı altında bağlandığı tespit edilmiştir. Söz konusu uygulamaların, bireyin insan onurunu zedeleyen ve kötü muamele yasağını ihlal eden nitelikte olduğu yönünde güçlü bulgular bulunmaktadır.

Yargılama sürecinde mevcut delillere rağmen, olayın niteliği mahkeme tarafından "kasten basit yaralama" kapsamında değerlendirilmiş; İstanbul Anadolu 22. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından Kasım 2023 tarihinde sanıklar hakkında 2.700 TL adli para cezasına hükmedilerek dosya sonuçlandırılmıştır. Mahkemenin, üç yıl süren yargılama boyunca olayın gerçekleştiği sırada görevli personelin ve tanıkların dinlenmemesi, delillerin kapsamlı şekilde değerlendirilmemesi ve iddia edilen eylemlerin "işkence" veya "eziyet" suçu kapsamında ele alınmaması, yargılamanın etkinliği açısından ciddi soru işaretleri doğurmaktadır.

Öte yandan, yargılama sürecinde sanık beyanları ve tutanaklarla, bakım merkezinde "sabitleme" adı altında çocukların kemerlerle bağlandığı uygulamasının varlığı da ortaya konulmuştur. Bu durum, sistematik kötü muamele iddialarını güçlendirmektedir. Ayrıca, ilgili bakanlık temsilcilerinin de yargılama sürecinde suçun hafifletilmemesi yönünde görüş bildirdiği ifade edilmiştir.

Vakanın ardından S.G.'nin farklı illerde bulunan bakım merkezlerine sevk edildiği, bu süreçte de şiddet ve kötü muamele iddialarının devam ettiği; ailesinin bilgi alma ve denetim imkânlarının ise özellikle pandemi koşulları nedeniyle ciddi şekilde kısıtlandığı anlaşılmaktadır.

Bu vaka, engelli bireylerin bakım kurumlarında maruz bırakıldığı kötü muameleye ilişkin iddiaların etkili şekilde soruşturulması, faillerin uygun suç tipleri kapsamında yargılanması ve caydırıcı yaptırımların uygulanması yükümlülüklerinin yerine getirilmediğine işaret eden bir örnek olarak değerlendirilmektedir. Mevcut hâliyle karar, cezasızlık algısını güçlendirmekte ve benzer ihlallerin önlenmesi bakımından yetersiz kalmaktadır.

Otistik Bireylere Yönelik İhmal ve Şiddet Vakalarında Cezasızlık Analizi

1. Soruşturma Süreci: “Görünmezlik ve İspat Bariyeri”

İhbar üzerine ya da resen başlatılan soruşturma iddianameye kadar geçen süreci kapsar. Otizm vakalarında bu aşamada hak ihlallerinin doğru tespit edilmemesi, etkili soruşturma yükümlülüğü kapsamında hızlı şekilde iddianamenin düzenlenmemesi ciddi sorunlar ortaya koymaktadır. Karşıyaka vakasında görüldüğü üzere, 2018'deki bir fiilin ancak 2022'de iddianameye dönüşmesi, delillerin kararmasına ve mağdurun travmasının kronikleşmesine neden olur.

Delilerin Toplanması: Soruşturma makamlarının otizmli bireyin “iletişim engelini” aşacak uzman yardımı (çocuk izleme merkezleri, adli görüşmeci, otizm uzmanı psikiyatrist) alıp almadığı ölçülmelidir. Sadece “fiziksel darp raporu” aramak, otizmli bireye yönelik şiddeti, işkenceyi görünmez kılar.

Kamera Kayıtları: İncelediğimiz vakalarda görüldüğü üzere; kesintisiz kamera kaydı olan Niğde vakasında soruşturma “işkence”den yürürken, kaydı olmayan diğer vakalarda “disiplin hatası” olarak nitelenmiştir. Bu durum, suçun ispatı ve Devletin pozitif yükümlülüğünü yerine getirip getirmediği konusunda, sadece tanık beyanları ile değerlendirilmesine sebebiyet vermekte olup cezasızlık zemini oluşturmaktadır.

Otizmli bireylere yönelik şiddet vakalarında “Teknolojik Delil (Kamera)” yoksa, yargı sistemi mağdurun “Özel Durumunu (Otizm)” bir ispat zorluğu olarak görmekte ve bu durum sistematik olarak failin cezasız kalmasına yol açmaktadır. Cezasızlık, sadece mahkeme kararıyla değil, soruşturma makamının otizmi “disiplin zorluğu” olarak ele alan mütalaasıyla başlamaktadır.

2. Yargılama Sonucu: “Hukuki Nitelendirme ve Caydırıcılık”

Yargılama aşamasında otizmli bireylere yönelik işlenen fiilin hangi suç vasfında değerlendirildiği ve cezanın orantılılığı büyük önem taşımaktadır.

Vasıflandırma Sapması: Fiilin TCK 94 (İşkence) yerine “Kötü Muamele” veya “Basit Yaralama” olarak görülmesi, cezasızlığın hukuki kılıfıdır. Karşıyaka mütalaasında “bağırma ve iteklemenin disiplin suçu” sayılması bu sapmanın en somut örneğidir.

Mağdurun Savunmasızlığı: TCK 94/2-a (kendini savunamayacak kişiye karşı) maddesinin uygulanıp uygulanmadığı, cezasızlık değerlendirmesinde oldukça önemli bir kriterdir.

Beraat Gerekçeleri: “Şüpheden sanık yararlanır” ilkesinin, otizmli bireylerin sözel beyanda bulunamaması, delil yetersizliği gibi nedenlerle sistematik bir beraat mekanizmasına dönüşüp dönüşmediği analiz edilmelidir.

3. İdari ve Kurumsal Tepki: "Organizasyonel Koruma"

Cezasızlık sadece mahkemede değil, kurum içinde başlar.
Açığa Alma ve Görev Yeri Değişikliği: Hakkında ağır işkence iddiası olan bir öğretmenin veya bakıcının yargılama süresince görevine devam etmesi (Karşıyaka örneğinde olduğu gibi), idarenin şiddeti zımnen onayladığını gösterir.
Rücu Mekanizması: İdarenin, mağdur aileye ödediği tazminatı suçlu personelden tahsil edip etmediği, kurumun "hizmet kusuru" ile yüzleşme derecesini belirler.
Denetim İhmali: Şiddetin yaşandığı kurumdaki yöneticiler hakkında "ihmal suretiyle görevi kötüye kullanma" soruşturması açılıp açılmadığına bakılmalıdır.

4. Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Müdahalesi: "Bağımsız Gözetim"

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsman) gibi ulusal insan hakları kurumlarının bağımsız ve tek bir standart çerçevesinde yapacağı denetim ve raporlar oldukça önemlidir.
Resen İnceleme: Bu kurumların medya haberleri üzerine kamuoyu baskısı ile mi yoksa rutin denetimlerle mi harekete geçip geçmediği önemlidir.
Müdahillik ve Gözlem: Baroların ve otizm derneklerinin davaya katılma taleplerinin reddedilmesi (BAM ve Yargıtay kararlarında gördüğümüz üzere), kamusal denetimi zayıflatan bir etkendir.
Raporlama: TİHEK'in kurum ziyaretleri sonrası hazırladığı raporlarda "mekânsal kısıtlama" (odaya kilitleme) gibi eylemleri "güvenlik" adı altında meşrulaştırıp meşrulaştırmadığı incelenmelidir.

4

SONUÇ VE ÖNERİLER

Medya tarama ve vaka analizleri, otizmli ve diğer engelli bireylerin maruz bırakıldığı şiddet, ihmal ve istismar vakalarının ancak medyaya ya da mahkemeye yansıyan durumlar sayesinde görünür hale geldiğini ortaya koymaktadır. Adli yargı istatistikleri ve idari kurumlarının kayıt sistemlerinde otistiklere ve diğer engel gruplarındaki bireylere yönelik suç-ceza verilerinin mevcut olmaması yaşanan vakaların tespitini ve görünür hale getirilmesini engellemektedir. Bu nedenle, çalışmamızda yaşanan insan hakkı ihlallerini ve hak kayıplarını kanıt temelli olarak ortaya koymak amacıyla hem davalara yönelik vaka incelemeleri hem de medya tarama yöntemi kullanılmıştır.

Medyaya yansıyan engellilik konusundaki haberler çoğunlukla yardım faaliyetleri, hizmet tanıtımları veya bireysel başarı hikâyeleri olarak sunulmaktadır. Bu anlamda otistiklere ve diğer engel gruplarındaki bireylere yönelik şiddet, kötü muamele ve işkence çoğu zaman görünmez kılınmaktadır. Bu rapor için yapılan tarama kapsamında yer alan 20.190 haber içinde ağır hak ihlallerine ilişkin haber sayısı oldukça düşüktür. Kendilerini ifade etmeleri konusunda sınırlılıklar yaşayan çocukların, otizmli ve engelli bireylerin medyaya erişiminin yanı sıra adalete erişimleri de sınırlıdır.

Raporun önceki bölümlerinde yer alan veriler otistikler açısından pek çok ihlalin yaşandığını, otistiklerin insan hak ve onuruna uygun olmayan muamelelere maruz bırakıldıklarını ortaya koymaktadır. Haberlerde ve vakalarda da görüldüğü gibi öğrencisine şiddet uygulayan öğretmenlerin ya da yöneticilerin cezalandırılmak yerine adeta terfi ettirildikleri, çoğunlukla tutuksuz yargılandıkları, otistik öğrencilere uyguladıkları kötü muamelelerin “disiplin suçu” olarak yorumlanarak insan hak ve onurunun göz ardı edildiği, yargılamaların çok uzun sürdüğü, bu sürecin ikincil mağduriyetlere neden olduğu tespit edilmiştir.

İhlalin gerçekleştiği kamu kurumlarının ya da özel kuruluşların kimi hallerde veri paylaşımından kaçındığı bilinen bir gerçektir. Bakımevi, eğitim kurumları vb. kamusal mekânlarda yaşanan olayların görünür olmasının kurumun kamuoyu nezdindeki itibarını sarsacağı düşüncesi, vakalarının ortaya çıkmasının önündeki en büyük engeller arasında yer almaktadır. Çoğu zaman bu tür yerlerdeki vakalar, ihlalin yaşandığı yerdeki bazı kişilerin, çoğunlukla işten ayrıldıktan sonra, yaptıkları ihbarlar üzerine ya da ihmal sonucu kişinin hastaneye kaldırılması ya da hayatını kaybetmesiyle gündeme gelmektedir. Özellikle sözel iletişimi sınırlı olan otistik bireyler yaşadıkları ihlalleri doğrudan ifade edemedikleri için vakalar çoğunlukla ölüm, ağır yaralanma, ailelerin ısrarlı takibi veya güvenlik kamerası görüntülerinin ortaya çıkmasıyla kamuoyuna yansımaktadır. Bu nedenle basına yansıyan olayların, yaşanan ihlallerin yalnızca küçük bir bölümünü temsil ettiğini söylemek mümkündür.

Araştırma, bakım merkezleri ve eğitim kurumlarında meydana gelen olayların çoğu zaman kurumların itibarını koruma amacıyla başlangıçta "doğal ölüm", "kriz yönetimi" veya "olağan süreç" şeklinde açıklanmaya çalışıldığını ortaya koymaktadır. Ancak ailelerin mücadelesi ve medya incelemeleri sonucunda ilaç zehirlenmesi, fiziksel şiddet, sürükleme, bağlama ve hücreye kapatma gibi ağır kötü muamele örnekleri açığa çıkmıştır. Medya bu yönüyle önemli bir kamusal denetim işlevi görse de, haberlerde mağdurların fotoğraflarının, açık kimlik bilgilerinin ve travmatik ayrıntıların paylaşılması mahremiyetin ihlali ve ikincil mağduriyet gibi ciddi etik sorunlara yol açmaktadır.

Bu haberlerde ve davalarda yer alan vakalar, Türkiye'nin taraf olduğu EHS VE ÇHS hükümlerinin açık ihlalidir. Yaşam hakkı, işkence ve zalimane muameleden korunma, şiddet ve istismardan uzak yaşama ve engelli çocukların insan onuruna yakışır koşullarda gelişme hakları birçok olayda ağır biçimde zedelenmiştir. Özellikle bağlama, kilitleme, sürükleme, darp ve ölümle sonuçlanan ihmaller, yalnızca bireysel suçlar değil, aynı zamanda devletin etkili koruma ve soruşturma yükümlülüğünü yerine getirmediğini gösteren yapısal sorunlardır.

Raporda yer alan haberlerin ve vaka analizlerinin yaşandığı kurumların önemli bir bölümü T.C. ASHB bünyesinde faaliyet göstermekte ya da Bakanlık tarafından ruhsatlandırılıp denetlenmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, özel ve kamuya ait bakım merkezlerini düzenli olarak denetlemekle yükümlüdür.

Anayasa'nın 90. maddesi gereğince, taraf olunan uluslararası insan hakları sözleşmeleri iç hukukta kanunlardan üstündür., Temel hak ve özgürlüklere ilişkin hükümler bakımından öncelikli uygulanmalıdır. Bu nedenle yaşanan hak ihlalleri yalnızca bireysel sorumluluk doğurmamakta; aynı zamanda kamu otoritelerinin denetim, koruma ve cezasızlıkla mücadele yükümlülüklerini yerine getirmediğini de ortaya koymaktadır.

Bu öneriler; devletin BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (EHS) kapsamındaki "Şiddetten Koruma (m.16)" ve "Adalete Erişim (m.13)" yükümlülüklerinin hayata geçirilmesi için asgari standartlardır. Raporun bu bölümü, yasa koyucuya ve uygulayıcıya yönelik somut bir "Yol Haritası" niteliği taşıyacaktır.

- Otistiklere yönelik şiddet, ihmal, kötü muamele, işkence ve ölüm vakalarında etkin ve hızlı adli soruşturma yürütülmeli; cezasızlığa yol açan uygulamalardan kaçınılmalıdır.
- Kamu ve özel tüm rehabilitasyon merkezlerinde, bakım evlerinde ve özel eğitim sınıflarında "Kör Noktasız Kamera Sistemi" yasal zorunluluk olmalı; bu kayıtların bulut sisteminde bağımsız bir denetim mekanizması (örneğin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde merkezi izleme birimi) tarafından saklanması sağlanmalıdır.
- Kurumlardaki sorumluluk silsilesi takip edilmelidir. Şiddet tespit edildiğinde, sadece fiili işleyen personel değil, denetim görevini ihmal eden "Kurum Müdürü ve İlgili Denetçiler" hakkında da "İhmali Davranışla Görevi Kötüye Kullanma" (TCK 257/2) kapsamında resen soruşturma açılmalıdır.

- Şiddet, ihmal veya kötü muamele nedeniyle mahkûmiyet alan veya idari soruşturma sonucu kusurlu bulunan personelin engelli bakımı ve eğitimi alanında çalışmasının önüne geçilmelidir.
- Otizmli mağdurların ifadeleri alınırken veya davranışsal analizleri yapılırken, sadece adli görüşmeci değil, “Otizm Alanında Uzmanlaşmış Psikiyatrist veya Özel Eğitimci”nin bulundurulması zorunlu hale getirilmelidir. Mağdurun sözel olmayan tepkileri (regresyon, kendine zarar verme, okul reddi) “dolaylı delil” statüsünde hükme esas alınmalıdır.
- Fiziksel iz bırakmayan ancak otistik bireyin duyusal bütünlüğünü zedeleyen yüksek ses, kasten kaotik ortam yaratma, sistematik kısıtlama, bakım ihmali eylemler işkence ve kötü muamele yasağı kapsamında değerlendirilmelidir.
- Birçok vakada görülen "delil yetersizliği" çıkmazını aşmak için özel bir adli protokol şarttır.
- Özellikle birçok özel eğitim sınıfında uzman olmayan sertifika ile “sözleşmeli personel” olarak yerleştirilen öğretmenler yerine özel eğitim uzmanlarının kadrolu olarak atamalarının yapılması gerekmektedir.
- CMK’da yapılacak değişiklikle; engelli hakları alanında faaliyet gösteren STÖ ve baroların, mahkemelerce "doğrudan zarar görme" şartı aranmaksızın "Katılan (Müdahil)" sıfatıyla davaya kabul edilmeleri yasal güvenceye kavuşturulmalıdır.
- Otizmlilere yönelik ağır ihmal ve ihlal dosyaları için Bölge Adliye Mahkemeleri ve Yargıtay bünyesinde engellilik hukuku alanında ihtisaslaşmış daireler kurulmalı; bu dairelerde görev yapacak hâkim ve savcıların "engellilik hukuku " eğitimleri almış olmaları zorunlu tutulmalıdır.
- Otizmli mağdurun olduğu dosyalarda yargılamanın, mağdurun eğitim ve rehabilitasyon sürecini baltalamaması adına "Öncelikli Dosya" statüsünde görülmesi ve soruşturma/kovuşturma aşamalarının toplamda iki yılı aşmayacak şekilde “Hızlandırılmış Yargılama Protokolü”ne tabi tutulması sağlanmalıdır.
- Bakım merkezleri ve özel eğitim kurumları için bağımsız denetim mekanizmaları kurulmalı ve STÖ’ler bu mekanizmalara dahil edilmelidir.
- Personelin engelli hakları, otizm farkındalığı, kriz yönetimi ve pozitif davranış desteği konularında düzenli eğitimi sağlanmalıdır.
- Fiziksel kısıtlama, bağlama, izolasyon ve hücreye kapatma gibi uygulamalar açık biçimde yasaklanmalıdır.
- Otistik bireylerin alternatif iletişim yöntemleriyle kendilerini ifade edebilmeleri desteklenmelidir.
- Ailelerin kurumları düzenli izleme ve şikâyet süreçlerine katılımı güçlendirilmelidir.
- Mağdurların kimlik ve görüntülerinin korunmasına yönelik basın etik ilkeleri titizlikle uygulanmalıdır.
- Engelli hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının denetim ve izleme süreçlerine katılımı artırılmalıdır.
- Uluslararası sözleşmeler ve Anayasa’nın 90. maddesi doğrultusunda kamu kurumlarının hesap verebilirliği güçlendirilmelidir.

OKUYUCU NOTLARI

www.denizliotizm.org
+90 258 361 30 05 - +90 532 301 97 70
denizliotizmdernegi@gmail.com
Yenişehir Mah. Ferahevler Sitesi,
F Adası 14. Sok. No 49 Merkezefendi / Denizli

otizmdenizli
denizliotizmdernegi
otizmdenizli
denizli otizm dernegi